NEMZETI NŐNEVELÉS.

XXXI. ÉVFOLYAM. 1910. DECEMBER. X. FÜZET.

ERZSÉBET KIRÁLYNÉ EMLÉKEZETE.*

«Borítsa ünneplő mirtus fejünket —
Reménnyé váljék az emlékezet!»

Erzsébet királyné emlékezete olyan erős legyen hűséges magyar népe szívében mindenha, hogy az emlékezésből a fejlődő és az eljövendő nemzedékek lelkében, szívében remény és hit fakadjon a magyar nemzet, a *magyar faj* jövője iránt.

Ne feledjük el soha egy pillanatra sem, hogy ő a magyarok istenének gyönyörű ajándéka! Nem a test és vér, a családi és nemzeti kötelékek, hanem a gondolat és érzés — a lélek és hit — a szeretet és szenvedés nagy közösségéből született meg nekünk, magyaroknak!

Megtörtént a csoda!

Más feleletet adunk ma Petur bán szenvedélyes kérdésére, melyet a magyar faj lenézése, lekicsinylése zúdít ajkára:

«Egy oly királyné, akinek nem ez hazája, cinteremjeinkben akinek lenyugodott szülői nem tették le csontjaikat, ki gyermeki játékainkban is nem osztozott volt, bennünket az vajjon szerethet-e?»

Szerethet, szerethet! azt feleljük neki. Mi láttuk a csodát, élveztük e szeretetet és áldjuk a magyarok Istenét!

Kiengesztelődhetsz, Petur bán szelleme, Erzsébetben kibékült a fajszeretet a királyhűséggel! Ő megszerette a magyar fajt rajongó lelkesedéssel és a magyar faj meghódolt neki eszményi királyhűséggel. Ő új, szép, nemes, büszke életre ébresztette

* Az «Erzsébet Nőiskolában» november 19-én tartott ünnepi beszéd.

nemzete szívében a királyhűséget. Megérezte, hogy egy ilyen nép hódolata érték, mert a megalázkodást nem ismeri.

Hovatovább elsiet felettünk az idő és meg-megsuhogtatja szárnyát, értékesebbé és vonzóbbá és becsesebbé lesz nekünk Erzsébet királyné!

A nagy és szép lelkeket nem lehet egyszerre birtokba venni, még egy nemzetnek sem sikerül ez. Örökéletűek ők és mindig a *jövő* felé mutatnak. Újabb és újabb egyének és nemzedékek mélyednek el lelkük mélységeibe és hozzák fel az igazságnak, a megértésnek, a bölcsességnek gyöngyeit zálog gyanánt!

A miénk maradsz, drága Királynénk, az elmúlás szelleme nem érinthet, az emlékezésből *remény* fakad!

A miénk is volt már gyermekkorában. Amikor az erdőt, a mezőt, a *szabad* szent természetet, a szabadságot és függetlenséget oly forrón megszerette, a miénk volt!

A Gondviselésnek csodálatosak az ő útjai!

Nálunk a Széchenyi szelleme bontakozott ki teljes erejében és megcsendül a «Hazádnak rendületlenül», amikor ő születik, épen a Szózat esztendejében, 1837-ben. Nemzetünk önérzetre ébred, amely mindig erősebben követeli a szabadság és függetlenségi vágyak kielégítését. Ki gondolta volna akkor, hogy e vágyak véres összeütközést jelentsenek király és nemzet között s hogy az a szép gyermek, aki akkor gondtalanul rebbent virágról-virágra és kis citeráján népdalokat játszik a nép gyermekének ott a messze bajor földön, hogy az a gyermek fogja majdan ezt a szabad magyar népet megérteni és királyával egyesíteni!?

Az élet izzó, isteni kohójában nagy dolgok történnek, de a halandó, gyenge ember előtt örök titok a nagy egész, csak parányi részt lát belőle.

Az a játszi gyermek ott, akkor életének zsenge korában a természet ölén szerette meg a fenségeset, a nagyszerűt, az istenit, a szabadságot. Akkor fordult el lelke a kicsinyestől, az alacsonytól, a szolgaitól, a kevéstől. Megszokta a nagy méreteket, a nagy gondolatokat, a szabad vizsgálódást, megszerette a bátor-

ságot és az igazságot. Királyi lélek volt már akkor és a szabadságát imádó magyar nemzetnek szánta őt az Ég!

Aztán eljött hozzánk! mert el kellett jönnie! Hitveséül választotta őt I. Ferencz József. Közel volt hozzánk és mégis szinte elérhetetlen távolságban, hiszen Magyarországnak nem volt királya, Szent István koronája nem érintette I. Ferencz József homlokát.

De csakhamar próféta szárnyára vette Erzsébetet a hír!

«Nem mint mi gondoljuk, szók legkisebb dolgok.»

Hangok hallatszottak csodálatos szépségéről, nagy szívjóságáról, megértő, fenkölt lelkéről.

Nálunk ősz volt akkor, az ötvenes évek szomorú, rideg ősze híves, borongós őszi nap. Leverve, letiporva nemzetünk, nagyjaink csüggedten. Borzasztó emlékek gyötörték a lelkeket.

«Csak sír az égbolt ezután örökunalmú, lanyha cseppel, míg szétolvad. Többé se napfény, se vihar!»

De egy sugár idehatolt egy gyönyörű szempár bíztató, meleg sugara! Hogy tört át a sötétségen, a homályon? Könnyen és gyorsan jött: erejét, melegét, fényét Erzsébet aranyszíve kölcsönözte.

Azt hallottuk róla, hogy érdeklődni kezd nemzetünk sorsa, gyötrő jelene iránt, hogy a lázadó, a rebellis magyar nemzet érdekli! Így volt! Amíg látszólag a fékezhetetlen magyar nép lázadásának történetére figyelt és a harc dicsőséges letörését, a nemzet guzsbakötését, megbüntetését, leigázását hallgatta: *Szabadságharcot* hallott és látott, nem lázadást; nemzetet, mely létéért küzd, nem gyülevész csoportot; hősiességet, csodás vitézséget; szabadságát és függetlenségét imádó népet, amelyet csak ideig-óráig igázhat le ember, mert az eszme, melyért él és hal, Istentől való! Látott végtelen szenvedést, gyászt, nyomort, reménytelen népet, mely «multján borong» és fél jövőjétől.

Szabadság Istene! Te ott voltál, amikor ez történt. Te tudod, hogy ő attól a pillanattól fogva a magyar nemzet királynéja volt a *szeretet és a megértés nagy örök jogán.*

Aztán újra meg újra jöttek, szálltak a hírek. Fecskeszárnyon reményt, tavaszt; galambszárnyon hitet, békét hoztak nekünk *tőle.*

Nyelvünket tanulja — hangzott, — a lenézett magyar nyelvet, a szűkkörűt, amely ahelyett, hogy világokat nyitna meg az ember előtt, világokat zár el. Neki szép volt ez a nyelv az első pillanattól fogva, erőteljes és gazdag, eszköz, kulcs egy egész nép szívéhez, életéhez, világához. Büszkén vallotta a magáénak és csodálkozott és bosszankodott, ha az idegen nem találta zengőnek, kifejezőnek.

Most már tudtuk, hogy a mienk, hogy nem árva már a magyar nép. Milyen csodás, isteni erő a szeretet: egy királyné szíve egy egész nemzetet megvígasztalhat, ha vele érez! Erzsébet megértette küldetését!

A nemzetünk történelmét, irodalmát tanulja, a népünk multját kutatja — jött az újabb kedves hír. Így is volt. Belemélyedt a magyar nemzet történetébe és nagy örömmel, vággyal tanulta.

Megértette belőle e nemzet ezeréves fennállásából fakadó büszke önérzetét, erőit, erényeit, hibáit, gyarlóságait, a megszentelt fájdalmat, melyet Istentől kapott a nemzet és kincs gyanánt őriz, harcait, küzdelmét alkotmányos szabadságáért, királyhűségét.

Megértette, hogy a száraz ágon miért nem hallgathatnak a csüggedő madarak és miről *kell* énekelniök — miért áll nemzetünk terebélyes fája oly rokontalanúl és oly méltóságosan egyedül — hogy az erdő elpusztul, ha a fiatal csemetéket, a jövő fáit, mélyen megsebezve levágják — a rab gólya nem repülhet, ha szárnyát minden évben lemetszik — a folyam kiárad újra, ha szűk mederbe folyni kényszerítik — a tüzet eloltani nem lehet, amely prometeuszi, égi eredetű — új Simeon várni fogja a szabadság napját és addig meg nem halhat, amíg meg nem látja és a havasi rózsa kóró inkább lesz szülötte földén, mint másutt virág! Ezt mind elmondták neki és még sok egyebet, amit tudni *akart.* Félve közeledtek hozzá egy-egy gondolattal,

de ő felszabadította a szíveket, hallani akarta az igazságot és mohón olvasta Horváth Mihály Magyarország függetlenségi harcának gyönyörű eposzát.

Tisztán akart látni, elfogultság és előítélet nélkül. Szívét emberszeretet hevitette és lelke erős, edzett volt, hogy az igazságot elviselje.

Megismerkedik lassanként magyar főurakkal, főúrinőkkel, középosztállyal stb. és a lélek mindig jobban érzi rokonságát nyelvvel, multtal, néppel! *Magyar lesz* a szó legigazabb értelmében, tagja e nemzetnek, hűséges leánya hazájának, legnagyobb királynéja népének!

A jelennek és a multnak ismerete a *jövő* felé irányítja tekintetét. Ő, aki politikával sohasem foglalkozott, a magyar nemzet érdekében felemelte szavát, szívét. A haza bölcsének a szépséges királyasszony volt leghűségesebb, legbensőbb szövetségese, barátja.

1867 június 8-án virágba öltözött nálunk a föld, zászlódíszt öltött az ország és egy királyhű és szabad nép ünnepelte I. Ferencz József és Erzsébet királyné megkoronázását.

Életünket és vérünket! hangzott és visszhangzott az országban a Kárpátoktól az Adriáig! Soha őszintébben, soha lelkesebben!

A kiegyezés, a béke ünnepe volt ez! A béke angyala ő volt, magyar Erzsébet, a nemzet hőn szeretett, kornnás királynéja, a mi nagyasszonyunk!

Idézzük fel Eötvös József bárónak azt a néhány rajongó sorát, amelyet ekkor ír barátjának, Falk Miksának, a királyné magyar tanítójának. Így hangzanak:

«Magas tanítványa nálunk virágokkal fogadtatott és napról-napra nő a lelkesedés, mely irányában nyilvánúl. Valamint hiszem, hogy soha egy országnak nem volt királynéja, aki ezt inkább érdemli, úgy tudom, hogy sohasem volt ilyen, *akit így szerettek!* És én a jövőhöz való bizalmat épen ezen *érzésre* alapítom. Az érzelmek — legalább a népnél — sokkal nehezebben változnak, mint meggyőződései és én mindig azt láttam, hogyha egy korona, úgy, mint 1848-ban a magyar — széttört:

azt csak a nép szívében ébresztett nagy érzelmek lángjai forraszthatják össze.

Három századon át megkísérlettük a hittel, azután megpróbáltuk a reménységgel is több ízben, de egy még hátra volt, az: hogy a nemzet a dinasztiának valamely tagját igazán szíve mélyéből szeresse. És minthogy ezt most elértük, nem aggódom a jövő iránt.»

A magyar nemzet igazán szíve mélyéből szerette királynéját és ezzel a nagy érzéssel kezdett egy új életet. Fényes, szép korszak következett, a történetíró majd elbeszéli.

A mi királynénk életének legboldogabb idejét, mint ő maga sokszor mondta, írta, itthon töltötte magyarjai között, a nemzet ajándékozta gödöllői kastélyban. A gödöllői kastély, park, fű, fa, virág látta őt vídámnak, ragyogónak, hallotta kedves hangját, kacagását.

A gondtalan, a gyönyörű gyermekkor egy-egy «késő sugára» jött vissza a lelkébe, amikor szabadon járt-kelt erdőn mezőn, szilaj paripán bejárta, bekalandozta a környéket, elvegyült a nép közé és segített, jót tett, sokat. Mikor az édes-bús magyar dalokat hallgatta a nép ajkán vagy a hegedű húrján: eszébe jutott a citerázó kis leány, akinek a lelke íme nem változott, csak megnövekedett, most még forróbban szereti a *szabad* szent természetet és annak hamisítatlan gyermekét: a népet!

Igazi hazája a *természet* volt ennek a csodálatos finomságú kedélynek, léleknek. Ellenállhatatlanúl vonzotta őt az erdő csendje, mélysége, a bérc magassága, tiszta levegője, *magánossága*, a tenger végtelensége, dacos, viharos haragja, harmatcsepp, virágszál. A fenség és a báj! Az örök megifjulás, az örök szép.

Gödöllőn van egy kedves fám — mondja egy alkalommal, kevéssel halála előtt: amely nekem legjobb barátom. Valahányszor megérkezem vagy eltávozom. mindig ellátogatok hozzá és ilyenkor hosszan, némán nézzük egymást.

Az öreg fa mindent tud rólam, ismer engem és én bizalmasan elmondom neki, ami azóta történt velem, amióta nem találkoztunk — a fiatalság, a virág, a gyermek.

Szívének legkedvesebb, megszentelt helyei a természetben, amelyeket «emelt kebellel és erős vágyakkal» szinte ő keltett életre: zarándok útjai immár az embereknek és népeknek. Csodát művel az ő nagy érzése, győz az elmuláson és az elernyedt, a fáradt emberszívbe új, friss vágyat ébreszt a szabad természet csodái iránt!

Mikor ott állunk a magaslatokon, ahol ő oly gyakran gyönyörködött és elmerülünk a kilátás végtelenségébe: lelkünk az ő lelkével találkozik!

Egy *más világ* volt a természet *neki*, nem az, amit az emberek ismernek. Ebben a világban is élt ember, de tisztultabb, nemesebb formában. Nem a köznapi kíváncsiság embere, hanem a szenvedő, a megértő, a jobb ember, aki iránt *mindig* volt szeretet és érdeklődés a mi királynénk nagy szívében.

Ő csak az embereket kerülte később, de szeretettel, érdeklődő vággyal kereste az *emberit* és mindig lelki örömet érzett, ha megtalálta. Szinte hódolattal volt az *igazi emberi* érték iránt, akármelyik társadalmi osztályhoz tartozott is. Sok-sok kedves, naiv, megható történet, epizód beszél erről.

Kora ifjúságától fogva sokat, sokat szenvedett és mindjobban magába mélyedt. Nála a külső élet, amely annyi ezer formaságot, kicsinyes, üres, de nehéz kötelességet is követelt, erősebben összeütközött lelkével, amely fenségről, szabadságról álmodott és a köznapit alig értette.

Életének delén emberfeletti megpróbáltatás érte, egyetlen fia, mintha villám sújtotta volna; letört! mintha tűz emésztette volna meg: elhamvadt. Vele tört le, hamvadt el a királynénak minden életkedve.

Abban a borzasztó pillanatban ott állott felséges ura, hitvese mellett és megmentette őt az összeroskadástól. Az ő keze, lelke tartotta fel királyunkat és adta őt vissza nagy kötelességének!

Azután elindult a fájdalmas anya, a szegény királyné nyugtalan szomorú útján és kereste a lelke nyugodalmát sok-sok éven át.

Leghívebb barátja, a természet, mindig vele volt. Olyan szépen szól hozzá a királyné egy alkalommal. Itt magyar földön, a mehádiai havasok világa adja ajkára ezt a vallomást:

Minden mulandó a világon,
Üres szó a hűség csupán,
Csak a Te fenséged örökhű,
Természet, én édes anyám!

Boldog, aki hozzád simulhat,
Csalódás nem érheti őt.
A Te fenséged szent ajándék,
Az élethez ád új erőt.

Titkos égi szó biztatását hallja a magánosság szent birodalmában:

«Az erdő hallgatag, szelid magánya
A búsulónak lesz vígasztalása.»
Ki szomorú nem volt, az mind pogány!

Lelke a tengerszemhez hasonlít, mely fenn van a bércen, az éghez közel, de melynek megmérhetetlen mélysége a tengerrel rokon. Minden legkisebb külső légáramlat megremegteti tükrét, szinte összerázkódik tőle a tó: de a forrongó, a szenvedélyes, a küzdő áramok nehéz harca ott megy végbe a mélyben, amiről csak a tengerszem, a szenvedő lélek tud.

A szabadság és függetlenségi vágy, amely a gyermeket ellenállhatatlanul vonzotta a természet világába; amely az érett nőt a szabadságszerető magyar néppel oly bensőleg, rokonilag egyesítette: ugyanaz a vágy sarkalta őt arra, hogy a lelke szabadságát féltékenyen őrizze és nehéz nagy fájdalmát, szenvedését magányosan, függetlenül viselje. A lélek hű maradt magához, csak az élet változott meg körülötte.

Hozzánk eljött mégegyszer utoljára. 1896-ban velünk ünnepelt. Nem hiányozhatott, ő is úgy érezte!

Ott ült a királyi trónon a király mellett, mint a koronázás alkalmával csaknem harminc évvel ezelőtt! Ő tudta csak, mit jelentett neki ez a harmincz esztendő!

Márványszoborhoz hasonlított, amint ott ült, mintha elköltözött volna belőle az élet!

De mikor a nemzet szószólója az Erzsébet nevet kimondta és reá visszadörgött a büszke, boldog, lelkes, kitörő éljen, ami csak a szívből jöhet, amilyet nem hallottak még a királyi várfalai: Erzsébet királyné felpillantott. Ez az éljen életre keltette azt a szép, szomorú arcot!

Akik látták, sohasem feledik el, mint öntötte el nemes vonásait az élet színe, mosolya, mint gyuladt ki az emlékezés fényében a bánatos szempár és beragyogta mégegyszer hazánk földjét, nemzetünk szívét.

Mikor pedig a hercegprimás a koronázási templomban hűséges magyar szívvel köszöntötte és e szavakat intézte hozzá: «Áldólag emlékezünk, hogy midőn nemzetünk anyjává lettél. édesanyai nyelvünkön szólottal hozzánk s hogy azt az aranyfonalat anyai gyöngéd kezed szőtte, mely hőnszeretett királyunkat a nemzettel elválaszthatatlanúl összekötötte», a királyné könnyezett! Sok-sok idő óta az első könnyharmat.

Erzsébet királyné, gyönyörű a Te hivatásod, küldetésed nemzetünk életében, a legszebb, ami uralkodónak, *embernek* juthat.

Fohászt küldünk e pillanatban megdicsőült szellemedhez és arra kérünk, folytasd a munkát, a küldetést! Ne érjen az soha véget! Tartsd ébren népünk szívében, lelkében a *hitet*, hogy:

«Egy erős Istenség óvja gondosan a magyar nemzetet!»

Reménnyé váljék az emlékezet.

Budapest.

Berta Ilona.

GAZDASÁGTAN LEÁNYISKOLÁINKBAN.

Ezelőtt egy századnegyeddel Trefort Ágoston, a társadalmi és kulturális szükségleteinket éles szemmel és meleg szívvel kutató kultuszminiszterünk fedezte fel felsőbb leányiskoláink tantervének azt a nagy fogyatkozását, hogy a nemzetgazdaságtan tanításáról nem gondoskodik. Sürgősen segíteni óhajtott a hiányon s azért levelet intézett Berecz Antalhoz, felszólítva őt, hogy igyekezzék az írók közül találni valakit, aki vállalkoznék nők számára egy közgazdasági katekizmus megírására, melynek alapján a felsőbb leányiskolákban tanítanák a gazdaságtant.

Ebből a ma már történeti szempontból és érdekes levélből * kiemeljük a következőket:

... «Nem viszik a leányok az iskolából az életbe — pedig erre nagy szükségük volna — az értelmet és érzéket az ország gazdasági állapota iránt, mi minden egyes család gazdasági s financiális állapotával szoros összeköttetésben áll s minden család jólétének és boldogságának egyik feltétele. A leányok nem tudják, hogy keletkezik mindaz, mit ők élveznek s az apák vagy férjek nagy bajjal szereznek. Nem tudják mily viszonyban áll a mezei gazdaság az iparral s kereskedelemmel — mily jelentősége van az import s exportnak — mily hatása van annak, kül- vagy belföldi készítményeket fogyasztunk-e; s innen az előítéletek a honi készítmény s szenvedélyes előszeretet minden iránt, ami künn készül. A nők fantáziája ez irányban el van rontva, oly betegség ez, mely az országot kiskorúságra kárhoztatja, közgazdaságilag és pénzügyileg tönkre teszi, mert az európai civilizáció jelen alakulásai közt magasabb közgazdasági fejlődés, *ipar* nélkül nem lehet boldogulni. Nem akarok többféle módokról beszélni, melyek által e bajt paralizálni, vagy legalább enyhíteni lehetne; az egyik az volna, ha a nők már iskolában megismerkednének a közgazdaság fogalmaival. Ez nekik az életben legalább annyi szolgálatot fog tenni, mint az esztetika vagy az irodalomtörténetek,

* Egész terjedelmében megjelent a Nemzeti Nőnevelés 1884. évi I. füzetében. *Szerk.*

mi ellen nekem azonban, ha kellő határok között marad, semmi kifogásom sincsen. Nem volna tehát hálátlan munka, ha valaki egy közgazdasági katekizmust nők számára megírni vállalkoznék» ...

Huszonhat év pora lepi e levelet, melyet ma, mikor a felsőbb leányiskolákban *megint nem tanítanak nemzetgazdaságtant*, felidézni szükségesnek látunk, hogy a magunk sürgető felszólalását nyomatékosabbá tegyük. Huszonhat év előtt Trefort mindenképen rajta volt — volt is módja hozzá — hogy kívánságának foganatja legyen. A nemzetgazdasági ismeretek terjesztése érdekében felszólította Keleti Károly miniszteri tanácsost, az orsz. statisztikai hivatal főnökét, hogy írja meg a nők számára a levelében is sürgetett *nemzetgazdasági katekizmust*. A kitünő tollú tudós nagy elfoglaltsága miatt nem felelhetett ugyan meg a miniszter felkérésének, de vállalkozott a nemzetgazdaságtan alaptételeinek egy-két előadás keretébe beilleszthető egybefoglalására.* Az érdeklődés az ismeretek iránt így a nők körében valóban fel is ébredt s többen adták magukat — különösen a fiatalabb tanítónők — a nemzetgazdasági ismeretek tanulmányozására, amit bizonyít az is, hogy ez időtől kezdve gyakrabban jelentek meg ilyen tárgyú tanulmányok nő-írók tollából a «Nemzeti Nőnevelés» hasábjain is.

Nagyobb súlya volt ezeknél Trefort azon intézkedésének, hogy a *nemzetgazdaságtan*t a háztartástannal kapcsolatban az 1887-ben revideált felsőbb leányiskolai tantervbe felvétette. Egyenesen az ő utasítására készítette el e tanterv értelmében Sebestyénné Stetina Ilona az első nemzetgazdaságtani tankönyvet, melyet kevéssel azután Thuránszky Irénné követett. Ezek a nagyon elterjedt könyvek szolgáltak a leányiskolákban a nemzetgazdaságtani ismeretek terjesztésére 1902-ig, *míg az újabb tantervrevizió a felsőbb leányiskolák tantervéből a nemzetgazdaságtan tanítását ki nem törülte.*

* Keleti Károly ezen előadásokat 1884 március 12-én és 14-én nagyszámú nőhallgatóság előtt az állami felsőbb leányiskolában tartotta meg. Előadásai megjelentek a Nemzeti Nőnevelés 1884 márciusi füzetében.

Szerk.

Mindig vártuk, hogy ezt *a reviziót* szóvá teszi valaki és szorgalmazni fogja a felsőbb leányiskolákban a nemzetgazdaságtan tanítását. Eddig azonban mindössze annyi történt, hogy a «Magyar Társadalomtudományi Egyesület» és a M. N. Sz. által 1908-ban rendezett cselédügyi ankéten határozati javaslatot fogadtak el, melynek értelmében felkérik a közoktatási minisztert, hogy «a leányoknak nyujtson alkalmat szociális ismeretek tanulására». Hasonló kérelemmel járult a M. N. Sz. a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez 1909. évi közgyűlése alkalmával, amikor a Mária Dorothea-Egyesület indítványára e kérdéssel behatóan foglalkozott. Mivel azonban ez ügyben döntés még nem történt, szükségesnek látjuk az illetékes körök figyelmét e fontos kérdésre folyóiratunk útján is ráterelni, annál is inkább, mert a régi, sikerre vezető mozgalom is a «Nemzeti Nőnevelés» hasábjain indult meg.

Az 1902. évi tantervrevizió, kitörülvén a nemzetgazdaságságtant a tantervből, kétségtelenül úgy okoskodott, hogy elég, ha a növendékek nemzetgazdasági értelmét s érzékét a többi tantárggyal kapcsolatban fejlesztjük. A természetrajz, földrajz s maga a történet is szolgáltathat erre alkalmakat. Igaz, hogy a növénytanban pl. a gabnafélék tanításánál utalhatunk arra, hogy mily kincset birunk mezőgazdaságunkban, mily fontos kiviteli cikkeket szolgáltatnak gabnaféléink stb.; állattani tanításunk rendén feltüntethetjük, hogy állattenyésztésünk mily fontos tényezője vagyoni gyarapodásunknak, kimutathatjuk, mely vidékek, városok lakói foglalkoznak nyerstermények feldolgozásával s mint folynak be ipar és kereskedelem a nemzeti vagyonosodás emelésére. Megadhatjuk s meg is kell adnunk tanításunknak az ilyen irányzatot, de a legnagyobb óvatossággal. Minden tárgy tanításának megvan a maga különleges célja s ha kölcsönhatásukban egymást támogatják is egyéni céljaiknak nem szabad eltörpülni, megsemmisülni. S emellett a leggondosabban összeválogatott statisztikai adatok sem fogják, magukban véve, felkelteni a gazdasági érzéket. Erre nem elég az alkalomszerű hatás, erre nézve szükséges, hogy az alkalomszerűleg szer-

zett ismereteket egy egészbe foglaljuk, rendezzük s belőle a következtetéseket, a gazdaságtan törvényeit, alapigazságait levonjuk.*

Ki tegye ezt és mikor? Ez a kérdés ma ép oly aktuális, mint volt 26 évvel ezelőtt, mikor e kérdésre a gazdaságtannak a tantervbe való felvétele lett a felelet. Pedig gazdasági és társadalmi életünk mai fejlettebb alakja a megtanítandó ismereteket ebben az irányban is nagyban megnövelte. Ha Trefort Ágoston ma írná azt a levelet, nemcsak arra mutatna rá, hogy «a leányok nem tudják, hogyan keletkezik mindaz, amit ők élveznek s amit az apák vagy férjek nagy bajjal szereznek» nagy bajnak látná, hogy a leányok még mindig nem becsülik eléggé a munkát és a munkást s a szociális nyomorúság enyhítésére szolgáló munkából nem tudják kivenni a részüket, s az emberiség javát kétes értékű alamizsnaosztogatáson kívül semmivel sem tudják szolgálni.

Messze vezetne, ha mindazon elkerülhetetlenül szükséges gazdasági és szociális ismeretet, melyek tanítására a többi tárgyak alkalmat nem nyujtanak s melyeket a leányok mai viszonyaink között nem nélkülözhetnek, fel akarnám sorolni. (Az 1887-iki tanterv elég bölcsen állította össze a legszükségesebbet.) Egyre azonban szükségesnek látom rámutatni. Még a maga háztartási munkájának értékét és jobban felfogja a leány, ha módjában van a nemzetgazdaságtan tanulása közben úgy szemlélni az egyes háztartásokat, mint a szerves egésznek részeit, melyek virágzása, egészséges fejlődése a nemzet anyagi és erkölcsi haladásának fontos tényezője. Szivesen nélkülözhetjük abban az esetben az iskola feladatát különben is meghaladó «gyakorlati háztartási útmutatásokat» ha e helyett a javak előállításának módjaira, a munka becsének ismeretére, a munkamegosztásnak magán- és közgazdasági jelentőségére, a háztartás helyes kormányzására s az igazi takarékosság szükségességére taníthatjuk meg leányainkat.

* L. Nemzeti Nőnevelés 1884 februári cikküket e tárgyban.

«Alkalomszerűleg» ezeket meg nem taníthatjuk, leánynevelésünkben pedig nem nélkülözhetjük.

Az Országos Nőképző Egyesület, mely mindig rajta volt, hogy a leánynevelésünkben szükségesnek látszó reformokat megvalósítsa s az érezhető hiányokat pótolja: ez évben az iskolából kilépő fiatal leányok számára külön «szocialis tanfolyamot» nyitott. Világosan feltüntette ezzel, hogy a tantervben feltételezett «alkalomszerű hatást» nem tekinthetjük az életre nevelés eszközének, nem tekinthetjük kielégítő gazdasági és szociális nevelésnek.

Huszonhat évvel ezelőtt is beláttuk már ez igazságokat, melyek azóta erőben, súlyban csak növekedtek. Nincs más mód érvényesítésükre: vissza kell állítani az 1887-iki tanterv intézkedéseit. Most készülnek az új tantervhez az utasítások, melyek kibocsátása alkalmat szolgáltathat a hiány pótlására. Ezért hiszszük, hogy nem emeltük fel a sürgető szavunkat hiába.

Budapest. *Szigethy Karolina.*

Dr. CYGNEUS UNO.

A finn népnevelés megteremtője.

Míg Magyarországon mai nap is vitás kérdés, hogy a nőket a tudományos képzettség minő fokáig kell fölemelni, sőt nagyon sokan még azt is kétségbe vonják, hogy volna képességük magasabb rendű tanulmányokra; van egy nemzet, a hideg északon lakó finn nép, mely e kérdést már rég megoldotta. Finnország ugyanis vezérelvül fogadván el azt, hogy csak azon elmélet jó, melynek alapja a tapasztalat, nem vitatkoztak sokat afelett, hogy a nők felsőbb fokú kiképzésének minő következményei lehetnek a családi és társadalmi életre, hanem valamennyi iskolájukat megnyitották számukra, hogy így az eredmény döntse el, vajjon jól vagy rosszul cselekedtek-e. A legbámulatosabb eredmények igazolták eljárásukat, amint azt később látni is fogjuk.

A vélemények, az intézkedések ilyen alakulásában és folyásában legnagyobb része van dr. Cygneus Unonak, a finnek legnagyobb pedagógusának, kinek születése 100 éves emléknapjat osztatlan és leírhatatlan nagy lelkesedéssel napjainkban ünnepelte meg a hálás finn nemzet. Mi sem cselekszünk felesleges dolgot, ha Cygneus Unoról s tevékeny működéséről rövid néhány szóval megemlékezünk.

Cygneus Közép-Finnország Hämenlinna városában született 1810 okt. 22-én. Elemi iskolai tanulmányait a szülői háznál, a gimnáziumot Hämenlinnában végezte s onnan került a turkui, majd a helsinki egyetemre. Eleinte orvos akart lenni, de csakhamar a papi pályára lépett s megszerezte a tanári ok-

levelet is. Mint végzett teológus és fölszentelt pap Vyborgban nyert alkalmazást, mint káplán. 1840-ben Amerikába hajózott, ahol az Arkangalskába kivándorlottak lelki szükségleteiről gondoskodott. Amerikában csak 5 évig maradt s onnan visszatérve a szentpétervári finn iskolák felügyeletével és igazgatásával bizatott meg. Eközben történt, hogy II. Sándor orosz cár, Finnország nagyfejedelme a finn szenátusnak azon utasítást adta, hogy készítse el népoktatásügy tervezetét. A tanács a nyert fölszólítás alapján munkához látott. A beküldött népoktatási javaslatok közül leginkább Cygneusé vonta magára a rendek figyelmét. Cygneus csakhamar államsegélyt nyert s elindult a külföld népiskolaügyének a tanulmányozására. Megfordult a Skandinávián, Németországban, a Németalföldön és Ausztriában. Legtovább pedig Svájcban tartózkodott. Ennek a magyarázata az, hogy itt működött egykor Pestalozzi, s abban az időben itt volt a népoktatás legjobban szervezve. A finn tanítóképzőket illetőleg, Cygneusnak leginkább a weltingeni szolgált mintául.

Egy évi külföldi tartózkodás után Cygneus 1859-ben visszatért Finnországba és egy terjedelmes tervezetet készített. A kormány ezt kinyomatta és egy 13 tagból álló bizottságot küldött ki az ország legkiválóbb embereiből, hogy a Cygneus-féle terv alapján részletes népiskolai rendeletet készítsen, amelyet aztán a cár 1866 május hó 11-én meg is erősített.

Finnország népoktatásügyi rendelete az utolsó évtizedek alatt persze jelentékeny változást szenvedett, de főbb pontjaiban még mindig azon pedagógiai elveken alapszik, melyeket Cygneus állított föl tervezetében.

Cygneus Unonak elévülhetetlen érdeme tehát, hogy szervezte és megalapította Finnország népiskolaügyét, s amellett hathatós támogatásban részesítette a nőnevelést is.

Már az első képezdéket is úgy szervezte, hogy azokba fiúk, leányok egyaránt járhattak. Tehát vegyes képzőket állított föl, amire abban az időben még más kulturállamokban sem volt példa. Hogy pedig a képezde tanári testületében már kezdettől fogva nők is helyet foglalhassanak, nemcsak férfiakat küldött ki

Svájcba, az ottani tanítóképzők tanulmányainak megfigyelésére és elvégzésére, hanem fiatal nőket is.

Cygneus pedagógiai munkásságának az eredménye a vegyes középiskolák fölállítása is, mely szerint fiúkat és leányokat együttesen, a studium első fokától föl az egyetemig egyazon iskolában, egymás mellett tanítják és nevelik. Ő hangoztatta először, hogy mivel a nő a jövő nemzedék nevelője, neki is olyan nevelésben kell részesülni, mint a férfiúnak, tehát az iskolákat mind a két nem részére kell fölállítani. De nemcsak a családi életre van nagy befolyással a nők műveltsége, hanem magasabb képzettségük nagyban biztosítja az ország művelődését és előhaladását is. De különben is az emberiség mindkét fele arra van teremtve, hogy egymást kiegészítse, egymást segítse és csak a férfi és nő szorgos együttműködésétől várhatunk javulást az élet minden terén. A nők a férfiakkal együtt működjenek, egymástól tanuljanak és egymást ösztönözzék.

Ilyen s ezekhez hasonló szép és bölcs eszmék vezérelték Cygneust pedagógiai tevékenységében. Bátran mondhatjuk, hogy munkásságának meg is van az eredménye. A nők oktatásáról oly nagy áldozattal és rendszerességgel talán Európa egyetlen államában sem gondoskodnak, mint épen Finnországban.

Minden szociális, társadalmi és emberbaráti téren egyenlő munkát végeznek a férfiakkal. Az ország összes polgárjogait gyakorolják, résztvesznek a törvények alkotásában. A legtöbb ipari, hivatalnoki és tudományos pályán találkozunk nőkkel. Mindenekfelett pedig igen sokan foglalkoznak az irodalommal. Úgyszólván meghódították és uralják az írói munkakört.

S ezt a nagy haladást a viszonyok közreműködésén kívül főleg magas műveltségüknek, nagy műveltségüket pedig Cygneus bölcs és emberi intézkedéseinek köszönhetik a finn nők.

Budapest.

Ispánovits Sándor.

ERKÖLCSI HALADÁSUNK TÉNYEZŐI.*

Akaratunk főrúgói, főmozgatói az ösztönökből fakadó érzelmek, szenvedélyek, vágyak, melyek legtöbbször annyira erőt vesznek rajtunk, hogy eszünk velük szemben szinte tehetetlennek bizonyul. Hányszor megtörténik velünk az, aminek Seneca adott kifejezést, hogy világosan látjuk a jót, a helyeset és mégis a helytelent követjük, valósítjuk meg. Ezért az akaratra úgy kell hatnunk, hogy szenvedélynek szenvedélyt állítsunk szembe, a rosszindulattal jóindulatot s az utóbbival győzzük le amazt. De van-e módunkban lelkünkben mindannyiszor egy olyan jóra vezérlő szenvedélyt felébreszteni, amelyet mintegy ösztönszerűleg követ aztán a jó cselekvés mindannyiszor, ahányszor csak nekünk ilyenre szükségünk van? Vagy talán a helyes cselekvést érzelmek, szenvedélyek közvetítése nélkül is módunkban van kicsikarni az esetleg ellenszegülő érzelmek ellenére is tudatunkból? Vajjon nem hathatunk-e az értelem útján az akaratra? Vajjon úgy kell-e fenntebbi tételünket értelmezni, mintha az értelemnek, a belátásnak már semmi szerepe sem volna cselekedeteink létrehozásában?!

Szerencsére ez utóbbi felvételnek úgy a közvetlen élettapasztalás, mint a lélektani kutatás ellentmond. Még ha mélyebb gyökerű ösztönök késztetnek is bennünket cselekvésre, ez nem zárja ki a hideg megfontolást és a józan mérlegelést. Továbbá, bárminő indokból származzék is a cselekvés, ennek létrejötte feltételezi magának a cselekvésnek elképzelését a cselekvésnek

* Részlet szerzőnek «Az erkölcsi művelődés iskolája» című ifjúsági művéből.

az ismeretét, mintahogy annak a tárgynak vagy személynek a képzete is megjelenik előttünk, akikre cselekvésünk hatást gyakorol. És tényleg erkölcsi javulásunknak tényezői az értelem bizonyos functiói lesznek, minők az elképzelés s ezzel kapcsolatban az utánzás és szuggeszció, azután pedig a figyelés. Tekintsük meg ezeknek szerepét egyenként.

Ha valamely emberi cselekvést elképzelünk, idegrendszerünkön kisebb intenzitású, de hasonló idegfolyamatok haladnak végig, mint amelyek ugyanazon cselekvés tényleges véghezvitelekor szervezetünkön végighaladnak. Aki elképzeli a vívást, futást, sírást vagy nevetést, táncolást, annak idegrendszerében felkelő idegfolyamatok többé-kevésbbé hasonlók azokhoz, amelyek támadnak akkor, amikor tényleg vív vagy fut, sír, nevet vagy táncol. És pedig mennél intenzívebb a cselekvés elképzelése, annál intenzívebbek a vele támadó idegfolyamatok is. Ha másokat táncolni látunk vagy ha csak a táncot élénken elképzeljük is — akkor mi is kezdünk mintegy önkénytelenül lejtő, — ritmikus mozdulatokat végezni, még ha helyből nem mozdulunk is, A mások cselekedeteinek látása utánzásra csábít bennünket, bizonyos cselekvéseknek puszta elképzeléséhez is tapadni fog némi, bárcsak halvány és gyönge törekvés is arra nézve, hogy az illető képzet valóságos cselekvésbe menjen át. Ha ez tényleg megvan, akkor a képzetnek ezt a tendenciáját erősíthetjük. Még pedig ismétlés által, mely a lelki életnek — mint láttuk fenntebb is — egyik alaptörvénye. Az önmagunktól szándékosan véghezvitt ismétlések, illetőleg elképzelések folytán nemcsak az illető képzet fog erősödni, hanem annak cselekvési tendenciája, törekvése is. A jóknak, értékeseknek ítélt cselekvéseknek folytonos elképzelése növelni fogja az illető cselekvés végrehajtására való készségünket.

Mindenki tapasztalhatta önmagában is, hogy neki módjában van, szabadságában áll jó és rossz cselekvéseket egyaránt elképzelni épúgy, mintahogy módjában áll jó cselekvéseket vagy rosszakat látni vagy szemlélni. Ha már a rossz cselekvések látása vagy pusztán elképzelése is azon cselekvéseknek

utánzására csábít, miért ne történhetnék ugyanez a jó cselekedeteket illetőleg is. Magának a keresztyén vallásnak megalapítója Jézus is jó gyakorlati pszichologusnak bizonyult, mikor követelményül állítja fel azt, hogy még gondolatban sem szabad vétkeznünk, mert a rossz gondolatát könnyen követheti a rossznak a cselekvése és azért kell, hogy eszünk állandóan a jó cselekvések képzeteivel foglalkozzék. Ne járjon az eszünk, a figyelmünk a rossz cselekvéseken, hisz ezt módunkban van kerülni.

Szerencsétlensége az emberi természetnek, hogy a rossznak a szuggeszciv hatása sokkal erősebb, mint a jóé. Arany János «Szent Péter és a hegedű» című költeményében az ismeretes Krisztusmonda kapcsán szépen fejezi ki azt a gondolatot, hogy a rossznak a látása is ront és hogy a kíváncsiság már fele a bűnnek. Önuralmunk arra is vonatkozik, hogy kíváncsiságunkat fékezzük és a rossznak a szemléletét is tartsuk távol magunktól.

A képzelés rokon a figyeléssel. Teljesen tőlünk függ már mindkettő az, hogy mit képzelünk el, mit figyelünk meg. A franciáknak egyik kiváló pedagogusa, Payot Gyula könyvet írt az akarat neveléséről. Ő is azt mondja: «A figyelem, amely hatalmunkban van, pótolja a teremtő erőt, amellyel nem rendelkezünk.» (74 lap.) A figyelemnek azonban nemcsak a jó cselekvésekre irányozottan van nagy jelentősége erkölcsi javulásunkra nézve, hanem negative a rossz szenvedélyekre irányulásában is. Láttuk, hogy az erkölcsért való küzdelmünkben önző szenvedélyeink, a legnagyobb ellenségeink. Sajátságos módon gyengül ennek az ellenségnek ereje, hatalma, ha figyelmünket reászögezzük. Szinte olyan ez, mint mikor a folyam jégpáncélja gyengül és enged, ha a nap sugarai reá lövelnek. Fődolog tehát, hogy ne veszítsük el eszünket, figyelmünket a szenvedély tombolása közben sem és csatánk már félig-meddig nyerve van. Az, hogy érzelmeink, szenvedélyeink nem fejthetik ki teljes erejüket, nem érvényesülhetnek a maguk teljes mivoltukban, ha figyelmünk rájuk irányul, a lélekismeret szempontjából hátránynak tekinthető, de erkölcsi nevelésünk szempontjából igen nagy előnyünk.

Erkölcsi megjavulásunknak egyik pozitív módja, tényezője továbbá az, amit az orvos psychologusok után autoszuggeszciónak neveznek, melyet önámításnak is nevezhetnénk. Hát hogyan? kiálthatnánk fel e pontnál! Az önámítás az erkölcsi művelődés szolgálatában? Nemde ez különösen hangzik! Hazudni önmagunknak tudatosan, megfontolva és még fel is ülni a hazugságnak?! kérdezi Payot hogy feleljen is: «oktalanság?! Igen, látszatra nézve oktalanság, de teljesen megérti az, aki már elmélkedett a megszabadulás rendkívüli hatalmáról, melyet nekünk a figyelem és az emlékezés törvényei adnak. (Payot az akarat nevelése 83 lap.)

Mondjuk meg röviden, mi az a szuggeszcio?! A szuggeszciót a hipnotizmussal kapcsolatban szokták emlegetni s értik alatta a hipnotikus álomban levőnek a médiumnak azt a tulajdonságát, hogy mindazon cselekvéseket végrehajtja, mindazon képzeteket kritika nélkül elfogadja, amelyeket neki a hipnotizáló beád, vele szó útján közöl. Azaz a hipnotizáló szuggerálja a médiumot s ennek hiányzik mindennemű önállósága, teljesen rabja az idegen akaratnak és gondolkodásnak s magától sem képzeteket, sem cselekvéseket nem képes termelni, s ezeket kívülről, mástól kapván, hiányzik kezdeményező képessége azaz önkénytessége.

A szuggeszciónak ilyetén fogalmát azonban újabban kiterjesztették és alkalmazták a közönséges normális életre és tudat jelenségeire is. Így mindennemű hatást, melyet egyik ember a másikra gyakorol, a szuggeszciónak tulajdonítanak. Tényleg a szuggeszció alapja az úgynevezett tömeghatásoknak. A tömeg érzése, akarata átragad a tömegben lévő egyesre is s az egyes elveszti bizonyos mértékben önálló gondolkozási és önálló cselekvési képességét. Némileg kisebb erejű, de még elég hatásos a szuggeszció, mikor egy egyén gyakorol hatást az egyének bizonyos kisebb-nagyobb csoportjára. Így a szónok szuggerálja a maga hallgatóságának azt, hogy úgy érezzen, cselekedjek, amint azt ő akarja. A tanító szuggerál bizonyos képzeteket a maga tanítványainak stb. Szóval az egyénnek egy másik egyénre gyakorolt hatását a szuggeszción alapulónak tekinthetjük.

Ezt heteroszuggeszciónak is nevezhetjük. Ezenkívül megkülönböztetik az autoszuggeszciót, amelynél mi akarjuk saját magunkat valamire rábírni, magunkat valamire rábeszélni.

Természetes, hogy ez is kétféle lehet. Jót és rosszat egyaránt szuggerálhatunk magunknak. Ez a szuggeszció rendesen képzetek segítségével történik. A bűnös érzelem, indulat, szenvedély hatalmába keríti a gondolkodást s ez a maga áligazságaival szofizmáival törekszik elaltatni az ébredő lelkiismeretet.

Például a tolvaj aranyórát szeretne lopni, de lelkiismerete még visszatartja. Majd elkezd okoskodni, nekitüzeli magát. Milyen derék volna, ha neki órája válna. Hisz a tulajdonos gazdag ember, neki sok órája van, ő nem fog ezáltal nagy kárt szenvedni, holott ő neki egy sincs, nincs módjában ilyet szerezni, pedig ő is ember stb., stb.

Épily módon lovalhatjuk magunkat fel a helyes, erkölcsös cselekvésekre is. Szükséges azonban, hogy bizonyos vágy, érzelem meglegyen tudatunkban, mely az illető cselekvésre sarkal. Ezt a vágyat, érzést erősíthetjük, ha figyelmünkkel törekvésünknek a tárgyát nemcsak élesen megvilágítjuk, hanem annak szeretetreméltó csábító vagy hasznos tulajdonságait élénken kiszínezzük, illetőleg elképzeljük. Máskor azt a célt színezzük ki és tesszük igézővé, kívánatossá, melyet cselekvésünk által elérhetünk. Mi ád a legtöbb törekvő, de eesetleg szegénysorsú sok szenvedéssel küzdő ifjúnak erőt az erőfeszítések azon hosszú sorozatában, melyet neki meg kell tennie, míg például álláshoz, családalapításához jut, tehát a biztos révpartot eléri?! Az, hogy mint Petőfi, szívesen elképzeli a családi leendő otthonnak melegét, vonzó báját, melyben ő lesz az úr, az állással járó tiszteletet és kényelmet, a társadalmi poziciót, a kötelességteljesítéssel és a zavartalan munkálkodással járó szellemi örömöket, az anyagi jólétet stb. Ekként az esetleg közömbös vagy rideg célt vonzóvá és kedvessé tehetjük. Reá pazaroljuk a bennünk lobogó lelkesedést, mintahogy a szenvedélyes szerető álmaival és vágyaival fölékesíti a szeretett lényt: azzal a különbséggel, hogy míg ennél a képzelem működése naiv, addig nálunk az tudatos,

szándékos és csak idővel látszik majd olyannak, mintha öntudatlan volna. (Payot 72.)

Azonban nemcsak cselekvések iránt, hanem bizonyos kedvező jellemvonások iránt is teremthetünk jó hangulatot tudatunkban. Először az illető jó tulajdonságokkal felruházottnak képzeljük el magunkat. Azután szavakkal is ecseteljük magunkat olyannak, amilyennek lenni óhajtanánk, szorgalommal, akaraterővel, jósággal felruházottnak, vagy telve erővel, testi egészséggel, valamely betegségből gyógyultan, mégha érezzük is annak gyöngülő szimptomáit. A folytonos és állandó ismétlés folytán: én erős vagyok, én szorgalmas, én nyugodt, én egészséges vagyok, kezdünk ez állításainkban magunk is hinni s így ez a hit hozzájárúl ahhoz, hogy ezen állításaink valóra váljanak. Maine de Biran is azt mondja, hogy az ember elébb úgy beszél, amint gondolkodik; később úgy gondolkodik, amint beszél. A hazug a folytonos ismétlés folytán később maga is hinni fog füllentéseinek, hisz hányan vannak, kiket jelentéktelen rosszullétükről való örökös panaszkodásuk tesz beteggé. Ily módon teljes tudattal is gyakorolhatunk hatást testünkre és lelkünkre egyaránt s lassacskán hatással lehetünk arra, hogy némileg megváltozzunk.

Ekképen a mi szándékos hazugságaink, önámításaink mentségüket fogják találni abban, hogy lassan-lassan igazsággá válnak. Kezdetben egy ilyenféle állításra nehezen tökéljük el magunkat, mivel az ellentétben van érzésünkkel és gondolkodásunkkal, másodízben ez már könnyebben fog menni és végül az igazságnak megfelelőnek fog nekünk feltünni, helyesebben mondva, a tényeknek valóban meg fog felelni. Mert ha a magam akaraterejéről, erős voltomról beszélek, szavam a szuggeszció folytán akaratomnak és erőmnek valóságos megerősödésére fognak vezetni. És ha még ezeket a szuggeszciókat ismerőseimnek is elbeszélem, ezeket önszeretetem is támogatni és a gyakorlatban hatásosabbá tenni fogja. A becsületérzés egy nemével fogjuk magunkat arra kötelezni, hogy eleget tegyünk azon kötelezettségeknek, amelyeket az egész világ szemeláttára vállalunk magunkra.

Egy harmadik fontos tényezője erkölcsi javulásunknak az, amit lelki gimnasztikának neveztek el. Ez azon a pszichikai tényen alapszik, hogy nemcsak képzeteink, érzelmeink mennek át cselekvésbe, hanem maga a véghezvitt cselekvés gyakran ismétlődvén, előidézheti azokat a képzeteket, érzelmeket, melyekkel az, mint indító okaival kapcsolatban állott. Ez a lelki életnek egy sajátságos tüneménye, hogy t. i. az okozat is alkalmas az okot felidézni kedvező körülmények között s ennek példáját hiába keresnénk a természet világában.

A gyakorlati pszichologusok már régebben észrevették és értékesítették ezt a tényt. Így a hittérítők, akik a vad népeket erőszakkal kényszerítik, hogy a vallás szertartásaiban, mozdulatokban, kézkulcsolásban stb. résztvegyenek, amelyek a vallásos érzelmek kifejező jelei. Gyakran ismételtetvén, a vallásos érzés is hozzájárul a mozdulatokhoz, annak jeleihez és az erőszakos térítés azért is sikerül, mert a vallásos érzés üresen találta a lelket.*

Loyola Ignác épúgy, mint Pascal ajánlják a külső vallásos gyakorlatokat, mint amelyek kiválóan alkalmasak arra, hogy a lelket a megfelelő hangulatba hozzák. Nem tapasztaljuk-e minduntalan, hogy kutyák, gyermekek, sőt felnőttek is, játszás közben évődvén egymással, végül egészen komolyan összevesznek. A haragot annál jobban érezzük magunkban föllobbanni, minél inkább utánozzuk e szenvedély külső jeleit. Finom pszichologiai érzékkel mondja Arany János Rozgonyi Piroskáról, ki kezdetben szerelem nélkül ment férjhez Tar Lőrinchez, hogy: «addig erőltette a mosolyt ajkára, szívébe is olykor lehatott sugára». Azért Kant szellemes mondása sem fejezi ki a teljes igazságot: Én nem szerethetek azért, mert szeretni akarok, vagy szeretni kötelességem, mivel a szeretet az érzés és nem az akarat dolga. Bizony az akarat hatással lehet kedvező körülmények között a mi magasabb érzelmeinkre. Ez a hatás természetesen csak gyen-

* Lásd bővebben Székely György: A qualitatio érzelmek pszichologiája. 119 lap.

gébb lehet és nem terjedhet annyira, hogy bizonyos érzéki vagy testi érzelmeket megszüntessen. Én hiába nem akarok fázni, ha fázom és szobámban hideg van. Ezt mi nem is akarjuk állítani.

Ugyanezt a tényt fejezi ki ez a mondás is: Evés közben jön meg az ember étvágya, amelyet mindnyájan magunkon tapasztalhattunk.

Végül erkölcsi javulásunknak egyik negyedik tényezője a környezetnek, a természeti és társadalmi milieunek a helyes megválasztása.

Azon a heteroszuggeszción kívül, amelyet az orvos tervszerűleg és pontosan megállapított szándék szerint alkalmaz, van még egy önmagától ható és kevésbé világos szuggeszció, amely állandóan hat reánk. Azt a szuggeszciót értem ezalatt, amelyet a mi közvetlen környezetünk, ismerőseink, szóval azok a személyek átmenetileg vagy állandóan gyakorolnak reánk, akikkel érintkezünk. Így a szuggeszció atmoszférának egy neme vesz bennünket körül, amelyet állandóan belélegzünk és amely — anélkül, hogy reá figyelnénk — egész életünket betölti.

Túlzás nélkül állíthatjuk, hogy ez a hatás többnyire ártalmas. Az embernek természetes hajlamai szerint kell cselekednie, míg az ész «*vétót*» nem mond: ez egy világos törvény. Azért ösztönszerűleg rokonérzelmű barátokat (kebelbarátokat) keresünk, hogy közös hajlamainknak tetszésünk szerint szabad folyást engedhessünk. Így hibáinkat túlozni fogjuk, de túlságba csapnak ami jó tulajdonságaink is és ily módon ezek is könnyen hibákká válhatnak.

A neuraszténikus, a gyönge akaratú ideges, szinte öntudatlanul kerülni fogja mindazon alkalmakat, melyek akaraterejét edzhetnék és annak a hiányzó erőt megadhatnák. Legszívesebben idegesek társaságában időzik, akik neki szenvedéseiket elpanaszolják s ezzel azokat neki szuggerálják. Ezzel a maga neuraszténiáját olyan kedvező talajba ülteti, amelynél annak kifejlődésére kedvezőbbet még gondolni is alig lehetne.

Vegyünk fel ennek ellentéteül egy nagyon élénk, mozgékony és vállalkozó szellemű, cselekvésre kész egyént. Az ilyet

dicsérő értelemben akaraterős és energikus embernek nevezik. Valójában ő is nervózus, csakhogy ő az ellenkező típus az előbb említettnél, mert nála az idegesség azon túlnagy könnyűségben nyilvánul, amellyel ő egy képzetről annak megvalósítására tér át. Ő kerülni fogja a nyugodt és szedátus társaságokat, amely az ő tüzét mérsékelhetné és őt megfontoltabbá tehetné. Így aztán veleszületett elevensége még inkább fokozódni fog.

Gondoljunk végre egy szilárd és kellőleg fékezett akaratú emberre. Ennél legfeljebb arra gondolhatnánk, hogy ő nagyon is kímélet nélkül keresi az alkalmakat, amelyekben ő érvényesülhet. De ha figyelmesen nem vigyáz magára, ösztönből csak olyan viszonyok közé fog kerülni, amelyek megengedik neki, hogy uralkodói hajlamainak hódolhasson, ő alkalmazkodó, alázatos, esetleg inferiorisabb, műveltségű, ismeretű társakat fog keresni és kerülni fogja azokat a szabadabb szellemű, önállóbb szellemeket, akik őt homályba boríthatnák. Így személyisége és *Énje* mindinkább ki fog fejlődni és ami ifjúságában akaratelő volt, az öregségében *uralomvágy* lesz. Az ismeretes közmondást megfordíthatnánk és mondhatnánk: Mond meg, ki vagy és én megfogom neked mondani, kivel barátkozol. Ez egy veszedelmes körforgás. Aki a maga hajlamait javítani és tökéletesíteni, akaratát erősnek és egészségesnek megtartani lelkének és testének egészségét megőrizni akarja — annak azt az állandó hatást, melyet reá környezete gyakorol, oly módon kell szabályoznia, hogy kerüli az olyan emberekkel való érintkezést, akik csak a saját testi és szellemi gyöngeségeit szuggerálhatnák neki.

Budapest.

dr. Székely György.

AZ EMBERSZERETET NAGY HALOTTAI.*

Mielőtt rendes munkánkhoz fognánk, amely mostanában talán nagyon is száraz és praktikus irányú, engedjék meg, hogy érzelmeimnek szabad folyást engedve, a hála és fájdalom érzetével emlékezem meg az emberszeretet nagy halottairól. Florence Nigthingale, Henry Dunant és Leo Tolstoy, bár a békemozgalom keretén kívül munkálkodtak, segítő társaink voltak mégis és a békebarátok büszkén nevezik őket magukéinak.

Az embereknek a háborúról való felfogását kitünően jellemzi Goethe, Faustjának a város kapui előtti jelenetében; polgárok diskurálgatnak ott a világ folyásáról s így szól az első:

«Nichts besseres weiß ich mir an Sonn- und Feiertagen
Als ein Gespräch von Krieg und Kriegsgeschrei,
Wenn hinten weit in der Türkei
Die Völker aufeinander schlagen.
Man steht am Fenster trinkt sein Gläschen aus
Und sieht den Fluß hinab die bunten Schiffe gleiten
Dann kehrt man Abends froh nach Haus
Und segnet Fried und Friedenszeiten.»

És felel a másik:

«Herr Nachbar ja, so laß ichs auch geschehn
Sie mögen sich die Köpfe spalten
Mag Alles durcheinander gehn,
Doch nur zuhause bleibs beim Alten.»

Miss Florence Nightingale nem így gondolkozott. Más szemmel nézte ő a háborút, és mikor azt hallotta, hogy odalenn a

* A M. N. Sz. Béke- és Választóbirósági szakosztályának nov. havi üléséből.

sebesültek ezrei minden ápolás nélkül mennek tönkre, leutazott Krimiába, ott néhány segítő társsal szervezte a sebesültek ápolását. Csak szerény eredménye volt munkájának, de benne először nyilatkozott meg az emberiség lelkiismerete, és midőn a mult hónapban 90 éves korában elhunyt, nemzetének áldása kisérte sírjába.

Nightingale a háború nyomorúságának, hogy úgy mondjam pillanatnyi enyhítését hozta, Dunant már tovább ment, ő mint Gobet mondja. a háborút mindenkorra akarta humanizálni, ha ugyan a háború humanizálásáról egyáltalán beszélni is lehet. Nagy agitációjával, melyre nemcsak egész élete munkáját, de vagyonát is feláldozta, úgy hogy 1895-ben a heideni szegények házában fedezte fel néhány emberbarát, létre hozta a genfi konvenciót, megalapította a vöröskereszt intézményét. Dunant volt az első, ki Passyval együtt a Nobel-díjat megkapta. De voltak sokan, kik ezen választás miatt zugolódtak, mert, ha a Nobeldíj csak azok számára alapíttatott, kik a béke ügyét előbbre vitték, úgy szerintök, erre Dunant nem érdemes. Mert a genfi konvenció kisebbítheti a sebesültek szenvedéseit, de egyetlen háború kitörését nem fogja megakadályozni.

Én, ki a Nobel-bizottság döntésével nem vagyok mindig megelégedve, Dunant kitüntetését mégis helyesnek tartottam, amint érdemesnek tartottam volna reá Florence Nigthingalet is. Wilhelm Ostwald a nagy tudós és emberbarát «die Forderung des Tages» című könyvében leírja, hogy midőn Amerikában egy előadást kellett volna megtartania, az elnök úgy mutatta be őt, mint aki koránál előbbre van egy fél évvel. Őt előbb meglepte és talán kissé sértette ez a jellemzés, de aztán reájött, hogy csakugyan milyen találó, sőt hizelgő az amerikai megjegyzése. Mert bár sokszor tudott eredményt elérni, ez mindig csak akkor sikerült neki igazán, ha olyan eszméért küzdött, mely már, hogy úgy mondjuk a levegőben volt. Amire az emberiségnek épen akkor szüksége volt. Úgy nevezi ő ezt «Die Forderung des Tages».

Ily értelemben szolgálták Florence Nightingale és Dunant

is a béke ügyét oly módon, a milyenre az akkori emberiség már megérett; mert hiába szólaltak fel akkor kiváló emberek a háborúk esztelensége ellen, hiába ajánlották már akkor azt a megoldást, melynél jobbat ma sem tudunk a népek viszályaira, a választott bíróságot: azokra senkisem hallgatott, az emberiség még nem fejlődött annyira, hogy megérthette volna őket, az ő óhajtásuk még nem volt a kor követelése. Nigthingale és Dunant csak azért küzdöttek, amire koruk megérett, és így megérték a legnagyobb boldogságot, mely embert érhet, hogy eszméiket nemcsak megvalósítva, de fenntartva és továbbfejlesztve is láthatták. A szolgálat pedig, melyet a béke ügyének tettek, abban áll, hogy a háborút kivetkőztették abból a pusztán romantikus mezből, melyet zz emberek képzeletében viselt. Megmutatták azt a szörnyű, undorító valót. Az ő meglátásuk és amiként azt átérezték, közel hozta az igazságot az emberek képzelőtehetségéhez. Dunant könyve «Souvenir de Solferino», mely a lombardiai csatatereken látottakat ecseteli, oly felháborodást keltett mindenfelé, hogy még a kormányok is kénytelenek voltak a közakaratnak engedményeket tenni és 1864 aug. havában megalkották a «Genfi konvenció»-t, melynek célja, mint hivatalosan jelezték, a sebesültek sorsát a harctéren enyhíteni. Nem Dunant hibája, ha az idők folyamán ez a konvenció elvesztette életrevalóságát. Maga Billrot tanár jelentette ki egy delegációs ülésen, hogy a modern hadviselés oly óriási mennyiségű súlyos sebesüléseket és megbetegedéseket eredményez, hogy azok ápolásához legalább ugyanannyi orvos és ápoló személyzet kellene, mint a hány küzdő harcos van a hadseregben. De Nigthingale és Dunant munkája azért nem maradt hatás nélkül. Az övék az érdem, hogy felköltötték az emberiség lelkiismeretét, amely most már, mint Fried mondja: «nem elégszik meg azzal, hogy lehetőleg jól begyógyítsa ifjaink szétlőtt csontjait, de azon van első sorban, hogy ezen csontok szétmorzsolását már eleve megakadályozza.

Ha ez a két halottunk annak a napnak igyekezett követeléseit kielégíteni, amelyben éltek, úgy harmadik nagy halottunk, Tolstoy Leo, a messze jövőnek dolgozott. Az ő megalkuvást

nem ösmerő ideálizmusa nem engedte, hogy velünk munkálkodjék. Ő az evangelium álláspontján állott, szerződésekről, választottbiróságokról hallani sem akart. Feleslegeseknek találta azokat. Az evangelium azt mondja «Ne ölj és szeresd felebarátodat». Ha valaki arcul üt, tartsd neki a másik arcodat is. Valaki engem akar követni, tagadja meg magát, vegye fel az ő keresztjét és úgy kövessen engem. Mindez Tolstoy szerint azt jelenti, hogy ne keressük a magunk igazát. Ő az embertől mindezt nemcsak a mindennapi életben követeli, hanem követeli azt a társadalomtól, sőt az államtól is. Minden iratában megtaláljuk e gondolatokat, egy beszédében azonban, melyet ő hitvallásaként akart a mult évi békekongresszuson elmondani, külön is összefoglalja a háború kárhoztatását.

Ez a kongresszus, amint tudjuk elmaradt, talán épen azért, hogy a kongresszus többsége ne legyen kénytelen magát a nagy íróval ellentétbe helyezni. A «Friedenswarte» ez évi első számában jelent meg e beszéd, melynek végén nem olvashatjuk meghatottság nélkül a következő jellemző sorokat:

«Milyen formát ölt majd az emberi élet, ha a gyilkolást abbahagyják, nem tudjuk, nem tudhatjuk. Annyi azonban bizonyos, hogy ésszel és lelkiismerettel megáldott emberekre nézve természetesebb ezen tulajdonságaik vezérlete alatt élni, mint szolgailag alávetni magukat olyanoknak, melyek a kölcsönös gyilkolást követelik. És bizonyos az is, hogy a mainál nem lesz rosszabb a társadalmi berendezés formája az emberekre nézve, ha cselekvéseikben az okosság és lelkiismeret szavát követik és a halálos fenyegetésekre alapított hatalom vezetésére nem bizzák magukat.

Ez minden, amit monadni akartam. Nagyon sajnálnám, ha azzal, amit mondtam, valakit megbántottam, megszomorítottam, vagy valakiben rossz érzést ébresztettem volna. Azonban reám, 80 éves aggra nézve, kit a halál minden pillanatban utólérhet, szégyenletes könnyelműség volna, ha az igazságot teljes nyiltsággal úgy ki nem mondanám, ahogy én értem, s ahogy szilárd meggyőződésem szerint az emberiséget egyedül lehet meg-

szabadítani a háborúk által jelenben okozott kínos szenvedésektől és sanyargatásoktól.»

A messze jövőbe mutat az ő ujja és mi, kik hiszünk az emberiség evolúciójában, hisszük azt is, hogy elérkezik az idő, amikor az ő tanítása valóvá lehet. Ez a szellemi óriás vállalkozhatott arra, hogy oly tant hirdessen, melyet csak unokáink fognak igazán magukénak vallani. Mi kicsinyek, kiknek feladata csupán a megvalósuláshoz közelebb hozni azt, amit Ostwald «die Forderung des Tages»-nek nevez, bámulattal és áhítattal tekintünk reá és az emberiség többi jóltevőivel együtt áldjuk az ő emlékét.

Budapest. *Zipernowsky Károlyné.*

TÁRSADALMI MUNKASSÁGUNK ÉRDEKÉBEN.

«*Jahrbuch für sozialen Fortschritt.*» Előttünk fekszik egy újjnyi vastagságú füzet a föntemlített fölirattal; azt olvassuk még a címlapon, hogy: I. Jahrgang 1910/11. A tartalomjegyzék 17 különféle szociális munkatérről ad tájékoztatást 157 oldalon, s az előszó kifejti, hogy ezen évkönyv kiknek íródott? Az utazónak és a szomszédnak íródott, aki nemcsak képgyűjteményeket és egyéb látványosságot kíván megtekinteni, hanem arról is akarna tudomást szerezni, mit tesz ez a szomszédos vagy nem szomszédos állam szociális munka dolgában? Talán csak össze akarja hasonlítani saját országa ugyanily irányú tevékenységével, talán csak kritizálni akar, de az sincsen kizárva, hogy egyenesen tanulni akar. Akármilyen legyen az illető szándéka, nehezen kivihető, hacsak nem rendelkezik hivatalos ajánlólevelekkel, ha nincsenek ismerősei, akik útba tudnák igazítani őt. Ezekért íródott ez évkönyv, ezek munkáját megkönnyítendő adták azt ki.

Ez elég magyarázat a német viszonyokat tekintve, mert ott úgyis minden német, aki érdeklődik hazájának szociális intézményei, törekvései iránt, — s ki ne érdeklődnék? — tudja, hogy ezen intézmények hol vannak? mily terjedelműek? mily irányban működők? Tehát csakis az idegenre kell, hogy tekintettel legyenek, amit bizonyít a háromnyelvű előszó. Németül, franciául és angolul mondja el a szerkesztő, miért és kiért íródott ez az évkönyv.

Ha már most ez a kiadó hozzánk fordul (már pedig ez bekövetkezhetik, mert az évkönyv nemcsak német szociális munkáról, intézményekről beszél, hanem felsorol minden szociális intézményt, ami-

ről tudomása van, pedig ezek közt amerikai, francia adat is van, sőt csodák-csodája egy-két magyarországi is!) és egyszerre csak végleg fölfedezi hazánkat, amelyről — talán a gyermekvédelmünkről külföldi lapokban is megjelent egyik-másik cikk útján tudomást szerzett, ha már most, mondom, ez a szerkesztő valamelyikünkhöz fordul, avval a szerény kéréssel, közölnők vele is szociális intézményeink, szociális munkával foglalkozó egyesületeink lajstromát, mit fogunk mi erre válaszolni? Ezt érdekes volna tudni, s talán jó volna egymás közt erre nézve egy általános megállapodásra jutni. Mit mondjunk, mit mondjunk? Mondjuk azt: kérem, nekünk nincsenek szociális intézményeink, különben sem tudjuk, hogy mit akar avval a kifejezéssel? Ez flagráns valótlanság volna, mert igenis tudjuk, hogy mi az a szociális tevékenység, azt is tudjuk, hogy vannak hazánkban szociális intézmények. Ez a válasz tehát nem jó! Próbáljunk mást. Talán ezt: «Tisztelt szerkesztő úr! Nagyrabecsült levelét vettem. Nagyon megtisztelő reám nézve, hogy ily bizalommal volt irányomban s épen hozzám fordult felvilágosításért. Legmélyebb sajnálatomra azonban nem teljesíthetem kérését, mert magam nem foglalkozom ez ügykörrel. Ellenben talán szíveskedne X. Y. jó barátomhoz fordulni felvilágosításért, aki behatóan ismeri hazánk szociális munkásságát. Legőszintébb sajnálattal, hogy én magam nem lehettem szolgálatára, maradtam megkülönböztető tisztelettel stb.» Hm! Ez jónak látszik; de mi történik, ha X. Y. barátunk ugyanily módon felelne? Kettő közül egyik: a német szerkesztő vagy megunja ezt a küldözgetést Pontiustól Pilátusig s évkönyve jövő évi számában leleplezi eljárásunkat avval, hogy «legnagyobb sajnálatunkra Magyarországról nem közölhetünk semmit, mert minden utánjárásunk dacára nem tudtunk egy pozitív adatot sem kapni». Vagy pedig megtörténik a második eshetőség: fogja magát a német szerkesztő és szép csöndben lejön Magyarországra s kezd személyesen kutatni, amiből neki nem lesz haszna, de nekünk sem lesz.

Mit kellene tennünk, hogy ezen segítsünk? Nemcsak a külföldre való tekintettel, habár erre való tekintettel sem ártana

megmozdulni nekünk; de még inkább önmagunkra való tekintettel. Idején volna, ha megszerkesztenénk egy magyarországi szociális évkönyvet vagy akár, nem akarunk egyszerre túlsokat kérni, csak egyszerűen egy szociális törzskönyvet, mely törzskönyv magában foglalná elsősorban minden szociális tevékenységünket, másodsorban felsorolná minden egyesületünket, mely szociális irányban működik, ezekbe beleértve minden jótékonysági egyesületünket is. Merjük állítani, hogy ezen törzskönyv megszerkesztése ma már igazi szükséget elégítene ki; mert nem hisszük, hogy hazánkban akár csak egy ember is lenne, aki tudná, hány és milyen jótékonysági egyesületünk, szociális intézményünk van.* Enélkül pedig ma már nehéz dolgozni. Szükséges, hogy országunk minden vidékének működését ismerje az egész ország, ha egyébért nem is, hát csak azért, hogy fölösleges új intézményeket ne létesítsen egyik-másik vidék, amikor talán éppen ilyen intézmény van az ország más részén s nem tud kellőleg működni anyagi vagy erkölcsi támogatás híján. Ezért volna nagyon is szükséges az ilyen törzskönyv. S ha ez megvolna, akkor lehetne hozzáfogni a tulajdonképeni munkához: kapcsolatot létesíteni a már meglevő, egy irányban működő egyesületek közt, szövetségeket megalkotni s ez által nagyobb munkát végezni, mint amilyet tudtunk végezni tökéletlen tudásunk idejében. Aztán lehetne tanácskozni azon: melyek azok az intézmények, amikre nagy szükség van? Melyik már létező egyesület vagy egyesületek vállalnák ennek vagy annak a szükséges teendőnek elvégzését?

Mennyi nyomort lehetne ily módon enyhíteni, hány ezer szerencsétlenen lehetne ekként segíteni!

S még mindamellett tudni, hogy most végre tudjuk, mi minden van hazánkban, mi mindent alkottak véreink csöndben, titokban, az elismerés kilátása nélkül! s ez sem volna utolsó érzés, annak, aki létre tudta hozni ezen törzskönyvet. Ez nem volna lehetetlen, ha lapunk minden olvasója munkatársnak sze-

* A Millennium évében György Aladár megírta az «Emberbaráti intézményeink» ismertetését. De azóta annyi történt, hogy az máris elavultnak tekinthető. Szerk.

gődnék. Milyen fontos munkát végezhetnének például, ha, mondjuk egy megyét elosztanának maguk közt azon egy megyebeli olvasók s így beszereznék az arra a megyére, annak minden egyes városára vonatkozó adatot s beküldenék azt a cikkíró nevére a szerkesztőségbe, milyen gyorsan és pontosan lehetne azt a törzskönyvet megszerkeszteni.

Valószínű, hogy az első kiadás még nem tarthatna igényt teljességre, de ez nem volna nagy baj. Azon lehetne segíteni minden következő kiadásnál; hiszen maga a közönség volna főmunkatársunk s abban az arányban, ahogy terjedne ez a könyv, abban az arányban jönnének az új tudnivalók, jönnének a korrekturák. S így tökéletesednék a hasznos útmutató, amit egész Magyarország szerkesztene vállvetve, Magyarország hasznára és dicsőségére.

Így lehetne pártolni a gyermekvédelmet is; s ha valamire nagy szükség van minálunk, úgy erre van. Maga a nagyközönség még nincsen kellőleg tájékozva a gyermekvédelmet illetőleg, ami nagy baj, mert addig, míg minden írni és olvasni tudó ember minálunk erről tájékozást nem szerez, ez a gyönyörű munka sohasem fog úgy haladni, ahogy haladnia kellene. Igen kérjük a Nemzeti Nőnevelés olvasóit, fogjanak munkába s tekintet nélkül arra, városban vagy vidéken laknak-e, küldjenek be minden egyesületi címet, amiről tudomásuk van. Természetesen csak oly egyesületek címeit és lehetőleg munkakörét kérjük ismertetni, mely egyesületek vagy szigorúan vett szociális munkával vagy jótékonysággal foglalkozuak. Ide tartoznak a gyermekvédelmi intézmények is, mint pl. kisegítő iskolák, gyógyintézetek. Kérve kérjük olvasóinkat, szíveskedjenek minél több adatot és minél előbb beküldeni.

S hogy e lap olvasóit — egy irányban legalább — kellőleg tájékoztassuk, bejelentjük, hogy a gyermekvédelemről cikksorozat fog megjelenni a Nemzeti Nőnevelés hasábjain e tél folyamán, mely úgy állami, mint társadalmi gyermekvédelmünkről lehetőleg teljes képet fog nyujtani.

Budapest. *Sulyok Ylda.*

A KASSAI NŐI GAZDASÁGI TANINTÉZET.

A magyar nőnevelésnek gyakorlatiabbá tétele s leányainknak hivatásszerű kiképzése érdekében a legutóbbi egy-két év alatt országszerte üdvös és élénk mozgalom észlelhető. E mozgalmat a társadalmi viszonyoknak az utóbbi évtizedek alatt mind érezhetőbbé vált megváltozása s kulturánk erőteljes fejlődése hozta létre. E mozgalom ép azért, mert nem ötletszerű, nem hirtelen fellobbanó lelkesedés által keletkezett, hanem az életviszonyok megváltozásának s a fejlődésnek természetszerű következménye, nem tünékeny, efemer jelenség, de a jövőben szükségképen bekövetkezendő nagy stílű eredményeknek előhirnöke és szülőoka. S ép azért, mert míg egyrészről érezzük e mozgalomnak természet- és szükségszerű voltát, másrészről pedig tudjuk azt, hogy ha e mozgalmat sikerült mielőbb helyes irányba terelnünk s a megoldandó kérdéseket és feladatokat helyesen megoldanunk, ezzel ez üdvös mozgalom úgy a kulturális, mint a társadalmi s közgazdasági élet szempontjából hatalmas perspektivát tár elénk, — e mozgalom helyes kialakulását s a feladatok észszerű megoldását sietve munkálnunk kell.

A megoldandó feladatok között homloktérben áll ez a kérdés: a különböző társadalmi rétegek igényeinek és életviszonyainak megfelelően hogyan tegyük gyakorlatiabbá a hazai nőnevelést és oktatást, — s általában minő szervezettel s rendszerrel valósíthatjuk meg leghelyesebben e rétegek különböző életviszonyainak megfelelő hivatásszerű nőképzést?

Mivel e mozgalomnak, mintegy öt évvel ezelőtt, a *kassai női gazdasági tanintézet* létesülése adta meg a legelső lökést s

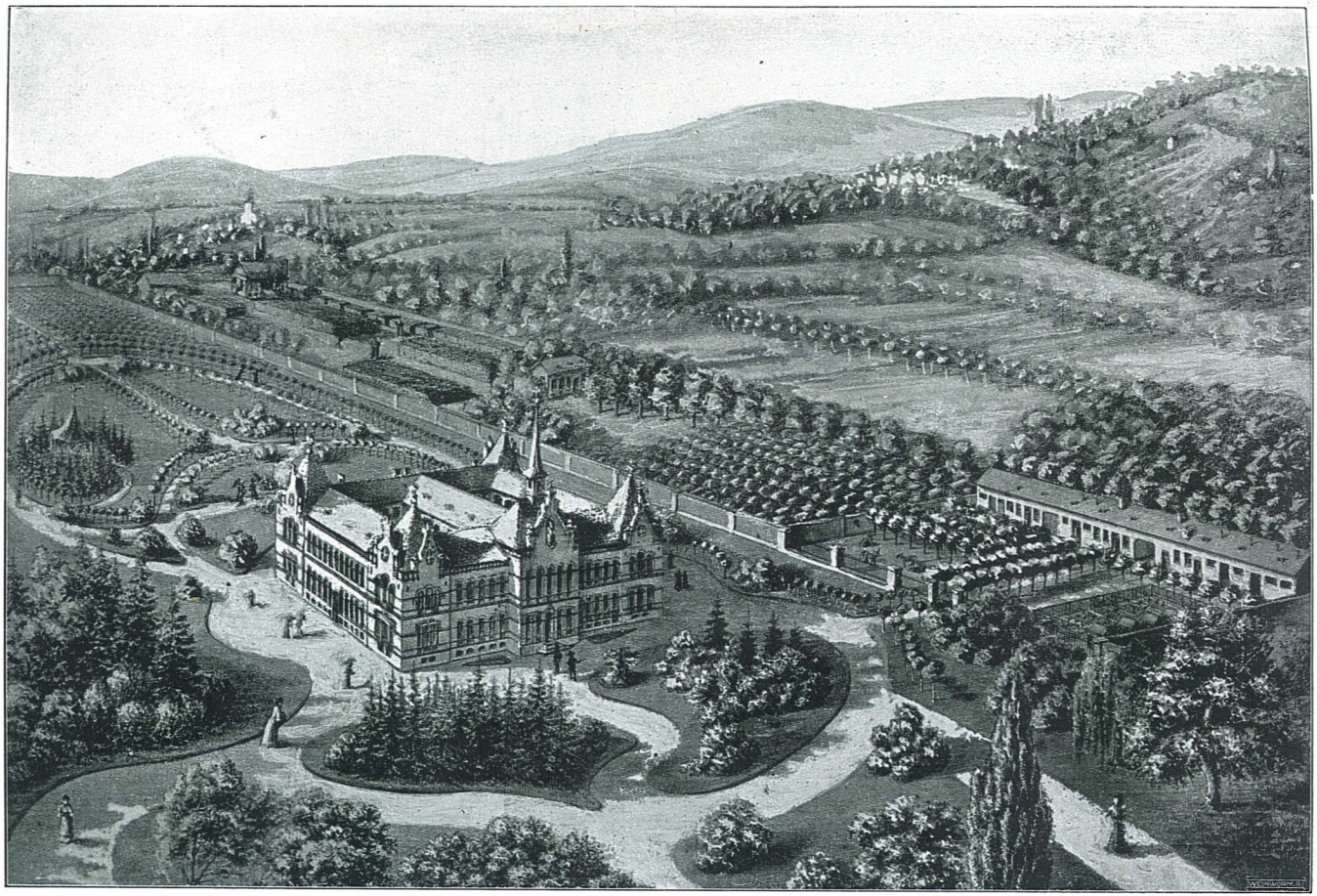

A kassai gazdasági leányiskola épülete és kertje.

ugyancsak ez intézet tette meg e kérdések megoldására a legelső lépéseket, s mivel ez intézet a lefolyt néhány év alatt a kezdet nehézségein, az úttörés munkáján átesve ma már kialakult szervezettel és működési rendszerrel bír, — e mozgalom üdvös kialakulását vélem előmozdíthatni az által, hogy ez intézetnek szervezetét és működését megismertetem.

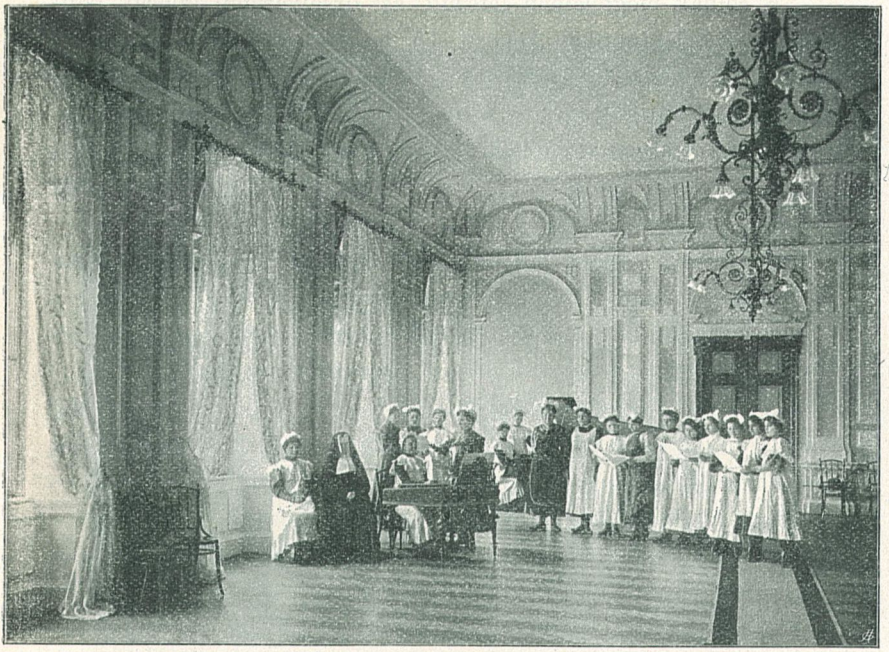

A díszteremben.

A kassai női gazdasági tanintézet a társadalom magasabb értelmiségű rétege igényeinek s életviszonyainak szemmeltartásával szerveztetett. Ez pedig céltudatosan történt, egyrészt avégből, mert e magasabb értelmiségnél mutatkozott a legégetőbb szükség a nőnevelés és oktatás ezen gyakorlati irányának megvalósítására, — másrészt pedig, mert tudnunk kellett, hogy ha ez az irányzat itt sikerre vezet, az alsóbb rétegeknél ennek keresztülvitele már kevesebb nehézségekbe fog ütközni.

A társadalom e magasabb értelmiségű rétege életviszonyainak szemmeltartásával tehát általános céljául azt tűzte ki az intézet, hogy megadja növendékeinek mindama ismereteket, képességet és jártasságot, mit az egyéni, családi, háztartási és gazdasági élet a nőtől, mint leánytól, feleségtől, anyától, háziasszonytól a gyakorlatban megkövetel.

E célnak megfelelően létesült az orsolyarendi apácák költségén s a tulajdonukat képező 15 holdas területen az intézet, mely a növendékek legnagyobb részére nézve nemcsak tanintézet, de egyúttal internátus, *otthon* is, úgy, hogy a tanultakat, — miként azt otthonukban kell, — mindjárt gyakorlatilag meg is valósítják. — A tanítás ügyei egy igazgató, az internátus ügyei pedig egy apáca vezetése alatt történnek.

A tanítás s gyakorlati kiképzés mindig október 1-én kezdődő két tízhónapos évfolyamra terjed ki.

A tanítás elméleti és gyakorlati; amaz az alapismeretek végett szükséges, a fősúlyt azonban a gyakorlatra fektetik.

A tanítási anyag az egyéni, családi, társadalmi s gazdasági életviszonyok szükségletei szerint állíttatott össze. Vannak rendes, tehát minden gazdásznövendéket egyformán kötelező tárgyak, — s vannak rendkívüli s művészeti, nem kötelező tárgyak.

A rendes tárgyak részint tisztán elméletiek, részint elméletiek és gyakorlatiak.

A tisztán elméleti rendes tárgyak a következők: *Hittudomány, társadalomtudomány, Neveléstan, Egészségtan* (csecsemő s betegápolás) s a *háztartási szám- és könyvvitel.*

Az elméleti és gyakorlati tárgyak: *Háztartástan,* melynek gyakorlati ágai: a házirendtartás, sütés-főzés, cukrászat, mosás-vasalás; — *A háztartási vegytan:* okszerű táplálkozás, az élelmiszerek tápértéke s hamisítások; — *A kertgazdaságtan,* mely a konyhakertészeti. gyümölcskertészeti és virágkertészeti ágakra terjed ki s ezekkel kapcsolatban úgy elméletileg, mint a gyakorlatban a *méhészetet* is felöleli; — *Az állattenyésztéstan,* melynek ágai: a szarvasmarhatenyésztés, tejgazdaság, (fejés, tejkezelés és turó, vaj és különféle sajtokká való feldolgozás), a

sertéstenyésztés, baromfitenyésztés (tyúk, lúd, kacsa, pulyka és galamb) és a húsisme.

A tisztán gyakorlati tárgyak: *a szabászat, a fehérneműi varrás* és a felsőruha varrás.

Az elméleti tanítás tárgyankint és évfolyamonkint heti egy-egy órát foglal le, a különböző gyakorlati tanítás pedig hetenkint s évfolyamonkint 26—28 órában folyik.

A kézimunka teremben.

A rendkívüli s művészeti tárgyak a következők: *Angol nyelv, francia nyelv, német nyelv, zene* (zongora, cimbalom, hegedű), *ének, festészet, kézimunka* s *tánc.*

A tanítást egyházi és világi szakképzett férfiak és nőkből álló tantestület végzi, s a gyakorlatokat a tantestület utasításai alapján képzett munkamesternők vezetik.

Az elméleti tanítás tantermekben, a gyakorlati tárgyak tanítása munkatermekben, s az egyes gyakorlatok végzése pedig

a tárgy természete szerint a háztartásban, majorságban vagy kertészetben történik. Így: a háztartási gyakorlatok a ház rendbentartásán kívül a főzőteremben, hidegkonyhában, éléstárakban, vasalóteremben, mosókonyhában, kenyérsütő-, húsfüstölő helyiségekben, zöldséges pincében stb. mennek végbe. — A kertészeti gyakorlatok az üvegházakban, melegágyaknál, gyümölcsös kertben, főleg pedig az ú. n. *iskolakert*ben folynak, hol minden egyes növendéknek számozott parcella áll rendelkezésére, melyben kiki egyénileg a tanultak alapján konyha- s virágkertészetet űzni köteles, melynek eredménye minősítésére befolyással van. — A majorsági gyakorlatok a 20—25 drbból álló szarvasmarha-, 50—60 drbból álló sertés- és circa 400—500 drbból álló baromfiállomány gondozása, takarmányozása s hasznosítása körüli munkálatokból áll.

Mint minden, úgy e két utóbbi gazdasági tárgy is kellő alapossággal, de csakis oly terjedelemben taníttatik, amint azt az értelmes és művelt háziasszony munkaköre kívánja.

A háztartásnál, kertgazdaságnál és majorságnál ezen felül az ú. n. *inspekciós rendszer* dívik, mely szerint eme egyes ágakban azok rendes menetére még hetenkint váltakozva egy vagy két másodéves gazdásznövendék, mint inspektiós ügyel föl, s azok menetéről szükségesetén sürgősen, egyébként pedig idejének leteltével írásban tesz jelentést.

A rendes gazdásznövendékek tanulmányaikból félévenkint coloquálásra köteleztetnek s azok eredményéről félévi értesítőben tájékoztatnak. A tanév végén tárgyankint nyilvános vizsgálatok tartatnak, melyeknek sikeres letételével évvégi bizonyítvány állíttatik ki. A második évfolyamra csak az első évfolyam sikeres elvégzése után juthatni. Két elméleti tárgyból kapott ki nem elégítő eredmény esetén a következő tanév elején javítóvizsgálat tehető. Több tárgyból vagy a gyakorlatok bármelyikéből kapott ki nem elégítő eredmény esetén illető vagy ismételni tartozik, vagy legfeljebb csak látogatási igazolványt nyerhet.

A második évfolyam elvégzésével a gazdásznövendék képesítő vizsgálatra jelentkezhetik, mely írásbeli és szóbeli vizsgá-

latokból áll. A képesítő vizsgálat sikeres letétele *női gazdasági oklevél* elnyerésével jár, mely az illetőt — ha rászorul — a fejlődő háztartási és női gazdasági iskolákban való szaktanításra is jogosítja.

Az eddig vázolt szervezet és működési rendszer képezi ez intézetnek lényegét. E mellett azonban társadalmi szükségesség-

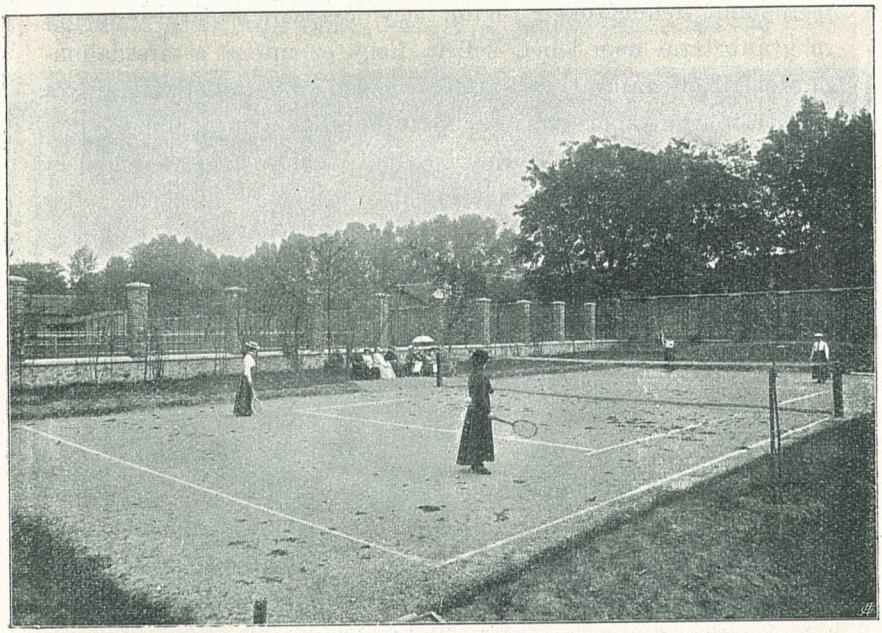

A játszó téren.

ből az intézet ú. n. *továbbképző tanfolyamot* is szervezett, amely, miként a rendes gazdasági tanfolyam, két tanévre terjed ki.

Eme továbbképző tanfolyam létesítésére ama körülmény késztette az intézetet, hogy a társadalom magasabb értelmiségű rétegének jelentékeny része ma még — sajnos! — nem tud mindjárt megbarátkozni azzal a radikálisan gyakorlati irányzattal, melyet a jövő szükségképen magával hoz, s melyben már ez intézet is halad. Sokan vannak még, akik a gyakorlati mun-

kára fölényesen tekintenek, s bárha annak szükségességét belátták is, önmaguk azonban attól még húzódoznak. A társadalom e jelentékeny részének ilyetén magatartása, s általában e társadalmi felfogás, — tekintve hazai nőnevelésünknek eddigi inkább túltengően elméleti és bizony nem egy helyütt sokban fölszines voltát, — teljesen érthető s ezért menthető is. Mivel pedig a társadalmi felfogásokat rögtön egy csapásra, máról-holnapra megváltoztatni nem lehet, kellett, hogy ez intézet a társadalomnak ezen felfogásával is számot vessen és e felfogás számára gyakorlati irányából csupán annyit valósítson meg, amennyit e felfogás mellett megvalósíthat. Kellett tehát, hogy az intézet valamelyes mód létesítése s valamelyes átmeneti intézkedés által e felfogás számára egyengesse útját a gyakorlati irány kellő értékelésének és megkedvelésének. Ez ok létesítette ez intézetben a rendes gazdasági tanítás szervezete mellett a vele párhuzamosan haladó továbbképző tanfolyamot.

A továbbképző tanfolyam szervezete a rendes gazdasági tanfolyam szervezetétől annyiban tér el, hogy benne a gyakorlati irány nem érvényesül oly mértékben, mint amabban, — több benne az elméleti tárgy s kevesebb a gyakorlat.

E továbbképző tanfolyam rendes tárgyai: *a hittudomány társadalomtudomány, társad. illemtan, esztetika, poetika, irodalom, hazai és világtörténelem* s a *háztartástan.* A gyakorlatok csupán a szorosan vett háztartás körébe vágó gyakorlatokra s esetleg kívánság szerint még egyik vagy másik varrás-szabászatra terjednek ki. A rendkívüli és művészeti tárgyak itt is ugyanazok, mint a rendes gazdasági tanfolyamnál.

A továbbképző tanfolyam növendékei tanulmányaikról szintén rendes vizsgálatot tesznek s a tanfolyam elvégzése után csupán végbizonyítványt nyernek.

E kettős, bifurkált szervezetben s működési rendszerben halad az intézet két-két tanévre kiterjedőleg.

A tanintézet bármelyik tanfolyamára való fölvétel minden év szeptember havának 30-ig személyes vagy írásbeli jelentkezés alapján s a legutolsó iskolai bizonyítvány bemutatása mellett

történik. Megjegyzendő, hogy míg a rendes gazdasági tanfolyamra való fölvételhez a polgári vagy felsőbb leányiskola IV. osztályának elvégzése megkívántatik, a továbbképző tanfolyamra ezen előföltétel nem vonatkozik. — A beiratás október 1—5. napjain tart, mely után a rendes előadások megkezdődnek.

A rendes tanügyi költség mindkét rendszerű tanfolyamon ugyanaz. A beiratás díja 10 kor.; a tandíj egész tanévre 200

A mosókonyhában.

korona, melyhez még a gyakorlati eszközök használata címén egész évre fizetendő 10 korona járul. A rendes tanügyi költség tehát 220 koronát tesz ki. — A rendkívüli s művészeti tárgyakért külön díj fizetendő. — Megjegyzendő, hogy a varrás-szabászat, valamint a női kézimunka gyakorlatain minden növendék önmagának dolgozik s azért a feldolgozáshoz szükséges anyagot ép úgy, miként a tankönyveket, írószereket stb. önmagának tartozik beszerezni.

Amint már föntebb jeleztem, az intézet a növendékek túlnyomó részére nézve nemcsak iskola, de egyúttal internátus is. Bennlakásra évenkint legkésőbb szeptember hó 15-ig lehet jelentkezni. Nem keresztény növendékek bennlakásra csak azon esetben vétetnek föl, ha alávetik magukat annak, hogy az internátusban honos egyöntetű keresztény életrendhez alkalmazkodjanak. A bennlakásra fölvett növendékek a fölvételről, valamint a magukkal hozandó ágy- s ruházati kellékekről idejében kiértesíttetnek.

A bennlakás és ellátás úgy a rendes gazdász, valamint a tanfolyamos növendékekre nézve egyforma, tehát annak költségei is ugyanazok.

Az internátusi teljes ellátás díja egy tízhónapos tanévre 600 korona, melyhez orvosdíj címén 15 korona, tennisz, korcsolyapálya és uszoda használata címén még 10 korona járul. Az internátusi költség tehát összesen 625 koroa.

Kassa. *Záhorszky István.*

NŐNEVELÉSI SZEMLE.

Erzsébet királyné emlékezetét áhitatos kegyelettel ülték meg leányiskoláinkban országszerte. Az Erzsébet királyné nemes nőiessége újból és újból megihleti a magyar tanítónőket s azok mind több megértéssel és szeretettel rajzolják meg az ő fenséges alakját tanítványaiknak örök eszményképül, mindnyájunknak vigasztalásul, gyönyörűségül. Tudomásunk van sok-sok szép, emlekedett szellemű Erzsébet-ünnepről, melyek mindazt igazolják, hogy a feledhetetlen szeretett királynő megdicsőülése után is jótékony nemtője a magyar nemzetnek, mert a magyar leányokat az ő nevével nevelik nemes haza- és emberszeretetre s a szépnek, jónak megértésére, szeretetére. Ezt láttuk az «Erzsébet Nőiskolában»; hol a mai füzetünkben közölt ünnepi beszéden s a növendékek szavalatán és karénekén kívül az intézet poétájának, Tordai Grail Erzsi tanárnőnek «*Erzsébet királynő megdicsőülése*» című szép költeménye lopott könnyeket a jelenvoltak szemébe. És ezt láttuk az orsz. «Nőképző-Egyesület» szép ünnepén is, hol az ünnepség zárószáma a *Fadrusz János* által megálmodott alakban, élőképben mutatta be Erzsébet királyné megdicsőülését. A szoborpályázaton mindenki szivéhez szóló Fadrusz-féle szoborcsoportot hívták itt életre s az Erzsébet királynőt megszemélyesítő Jakobei Erzsike bámulatos hasonlatossága az elhunyt nagy királynőhöz megdöbbentő széppé tette a kitünően beállított élőképet. Kedves gondolat volt: megmutatni a királynőt, azoknak az ifjú leányoknak is, akiknek annyit beszélnek róla s akik őt életében nem láthatták. «Ime ily finom, nemes és szép volt, gondoljatok reá szeretettel.»

*

Dr. Balogh Jenő államtitkár. A magyar közoktatásügy új vezérférfiut kapott: a hivatalos lap december 1-ei száma közölte dr. Balogh Jenő egyetemi nyilvános rendes tanárnak a kultuszminiszterium politikai államtitkári állására történt kineveztetését. Konstatálnunk kell, hogy ez a kinevezés azon az általános megnyugváson kívül, amellyel széles körben mindenütt fogadták, ahol Balogh Jenő nemesen előkelő és kiváló egyéniségét már régóta ismerték és nagyrabecsülték, bizonyos meglepetést is keltett. S ez a meglepetés viszonyaink ismerete alapján teljesen érthető is. Mindenki azt várta, hogy régi tradicióknak megfelelően ezúttal is a politikai élet valamely aktiv szereplője foglalja majd el ezt a magas és exponált helyet. Nem így tör-

tént. A választás egy csendben munkálkodó tudósra és tanárra esett, akinek aránylag fiatal kora mellett is sikerekben gazdag hivatali mult, értékes tudományos munkásság és 25 évre terjedő tanári működés van a háta mögött, de akinek nevével a napi politika eseményei közt, pártérdekekkel és jelszavakkal kapcsolatban sohasem lehetett találkozni. S épen abban látjuk ennek a kinevezésnek egyik jelentőségét, hogy olyan embert állított a magyar kultúra ügyének egy vezérpoziciójára, aki a tudomány és részben az oktatásügy odaadó szolgálatában szerzett érdemeket erre a vezérkedésre.

De ezt az elvi jelentőséget sokszorta felülmulja az a súly, amelyet Balogh Jenő egyénisége kölcsönöz ennek a kinevezésnek. Rendkívüli munkabírás, buzgó ügyszeretet, melegen érző szív, mély tudomány teszik jelleme alapvonásait. Tudása túlterjed szaktudománya körén s alapos, nagylátkörű műveltséggé szélesedik ki, amihez hozzájárul az a körülmény, hogy évtizedeket töltött tanítói munkában. Mindez valósággal predesztinálja őt az irányító szerepre s egyúttal feltétlen biztosítékot nyujt a kultúrérdekek munkás ápolása és a pedagógiai munka komoly megbecsülése és értékelése iránt.

Egész élete a zajtalan, intenziv munkáé volt. 1864-ben született Devecserben. Főiskolai tanulmányait a győri jogakadémián, a budapesti és berlini egyetemeken végezve 1885-ben a jog- és államtudományok doktorává lett. Majd a bírói pályára lépett s alig 24 éves korában magántanárrá habilitálták az egyetemen. 1888-ban az igazságügyminiszteriumba rendeltetett be, ahol kiváló kodifikatorius tevékenységet fejtett ki. Hivatali pályáján is fokról-fokra emelkedett: kir. ügyész, majd ítélőtáblai bíró lett miniszteriumi működése alatt, 1900-ban pedig a tudományegyetem hívta meg a büntetőjog professzorává, amely minőségében mostanig szentelte munkásságát a főiskolai tanügynek. Királyi kitüntetés is érte két ízben: a vaskoronarend és az udvari tanácsosi cím adományozásának alapján.

Sokoldalú kultúrális és tudományos munkásságából ezúttal leginkább a karitativ tevékenység terén kifejtett működését emeljük ki, mint amely legszorosabb kapcsolatban van új munkakörével s amelyre székfoglaló szavaiban maga is utalt. Valóságos apostola és lelkes harcosa az elhagyott, züllésnek kitett, bűnbeesett gyermekek és fiatalkorúak anyagi és erkölcsi támogatására irányuló patronage-munkásságnak, amelynek társadalmi felvirágoztatása körül elévülhetetlen érdemei vannak. Hogy a gyermekvédelemnek mily óriási, speciálisan nőtársadalmi és nőnevelési jelentősége van, az bővebb fejtegetést nem igényel. Balogh Jenő műve a büntetőnovella is, ez az első céltudatos, modern kriminálpolitikai törvényünk, amely a fiatalkorúak kriminalitása elleni küzdelem és a javítónevelés terén korszakotalkotó. Az ügy szolgálatában számtalan kisebb-nagyobb cikket, tanulmányt írt a különböző folyóiratokba és szaklapokba s több becses előadást tartott a Nemzetközi Büntetőjogi Egyesület kongresszusain és magyar csoportjában, melynek alelnöke. Az 1909. évi második országos Patronage-Kongresszusnak is alelnöke és egyik előadója volt.

Irodalmi munkássága a büntetőjog szakkérdéseire vonatkozik. Több nagy önálló műve közül legyen elég itt csak «*A fiatalkorúak és a büntetőjog*» című, idén megjelent szép könyvére utalnunk, amely

kiválóan pedagógiai érdekű is s melyet annak idején* lapunk is ismertetett.

Aki ismeri Balogh Jenőt, az embert és tudóst, aki — mint e sorok írója — látta őt a katedrán és most joggal sirató tanítványai közt, az talán gondolkodóba eshetik az iránt, vajjon jól fogja-e magát érezni a szerény, elvonult tudós a hatalom irigyelt, de hideg magasságában, ám afelől egy pillanatra sem lehet kétsége, hogy helyét derekasan meg fogja állani s meg fog felelni a beléje helyezett reményeknek, mint eddig mindíg és mindenütt, bárhová állította is sorsa. Mert Balogh Jenő azok közül a szerencsés, harmonikus egyéniségek közül való, akikben az elvont, kutató kontemplativ hajlam mellett az ideális elveket megvalósító, vagy legalább megközelítő reális munkaszeretete sem hiányzik.

Ezért üdvözöli őt igaz örömmel folyóiratunk is díszes új helyén s ezért kívánja neki a magyar kultúra minden őszinte barátja, hogy nemes törekvéseit és buzgó munkáját teljes siker kísérje.

*

A M. N. Sz. közgyűlését, mely ezuttal tisztújító is volt, november 19. és 20-án tartották meg. Rosenberg Auguszta alelnök vezette az ülést, mert a Szövetség elnöke gr. Batthányi Lajosné tisztségéről nagy elfoglaltsága miatt lemondott. A közgyűlésen a Szövetség munkásságáról való beszámoló ismét meggyőzött mindenkit Rosenberg Auguszta óriási munkaerejéről és a szociális munka iránt való lelkesültségéről. A Szövetség egy tagja, aki azonban ismeretlen kíván maradni nyomatékosan fejezte ki ezt az elismerést azzal, hogy mindaddig, míg Rosenberg Auguszta hajlandó lesz megtartani az alelnöki széket, a M. N. Sz. irodájának céljaira *évenként kétezer koronát adományoz.* A közgyűlés tárgysorozata gazdag és érdekes volt; sajnos, még a szokottnál is kevesebb érdeklődőt vonzott. Az első fölszólaló Dessewffy Emma a «Temesvári Nőcselédvédő Egyesület» indítványát terjesztette elő, kérve a Szövetséget, hogy kérelmezze a gyermekvédelmi törvény odamódosítását, hogy az állam által felnevelt leánygyermekek ne tizenöt, hanem tizennyolc éves korukig maradjanak az állam gondnoksága alatt, mely gondnokság azonban alkalmas egyesekre, vagy erkölcsi testületekre átruházható legyen. A javaslatot Zipernowsky Károlyné hozzászólása után Schwimmer Rózsa azon módosításával fogadták el, hogy a kért intézkedések a fiúgyermekekre is kiterjesztendők lesznek. A második előadó Jászai Mari volt, ki meleg szavakkal okolta meg a Magyar Abstinens Nők előterjesztését a pálinkás boltok vasárnapi szünetelése tárgyában. A közgyűlés, mivel a mult évi hasonló irányú előterjesztése a szakminiszternél nem járt sikerrel azzal toldotta meg a határozatot, hogy az idén a kérelmezés előterjesztésére százas bizottságot alakít. Rosenberg Auguszta a tuberkulozis elleni védekezés érdekében a tanács előterjesztését okolta meg, a kötelező lakásfertőtlenítés tárgyában. Nagy érdeklődésre talált a Szövetség tanácsának azon előterjesztése is, mely a műegyetemnek a nők részére

* L. folyóiratunk 1910. I. füzetében: Bűntettes gyermekek. *Szerk.*

való megnyitását készíti elő, valamint a Nőtisztviselők Országos Egyesületének az az indítványa, mellyel a női kereskedelmi iskolák reformját sürgeti. A tárgysorozat letárgyalása után némi alapszabálymódosítás, majd a tisztujítás következett. Az elnökségre egyhangulag gróf Apponyi Albertnét választották, jegyzőül pedig Markos Györgynét. A Szövetség többi tisztviselői helyükön maradtak, csak Perczelné Kozma Flóra sajnálattal tudomásul vett lemondása következtében választották a tanács tagjai sorába gárdonyi Neumann Frigyesnét.

*

Gina Krog a norvég nőről. A Norvég Nőegyesület Szövetségének alelnöke a *Nőmozgalom, élet és irodalom Norvégiában* címmel érdekes előadást tartott dec. 2-án az új városháza nagy termében. *Helga Gill* után hallva őt, nem sok újat találtunk ugyan előadásában, de az ő vonzó egyénisége a norvég nők iránt érzett szimpatiát nagymértékben fokozta. Gina Krog hatvan éve daczára is teljes szellemi friseséggel szolgálja a norvég nőmozgalom ügyét. A Feministák meghivására kereste fel hazánkat, de szivesen látott vendége volt a «N. N. Sz.»-nek és a «Művészet és Művelődés»-nek is. Ott Rosenberg Auguszta, itt Krajner Margit látta vendégül, meghiván tiszteletére a fővárosi nőegyesületek sok kitünő nő képviselőjét.

*

Szociális tanfolyam fiatal leányok számára. Az Orsz. Nőképző Egyesület fölismervén annak a szükségességét, hogy a leányok túlnyomóan iodalmi műveltségét gyakorlatiabbá kell tenni, legközelebb *női szociális iskolát* fog nyitni, mely a fiatal leányt a társadalom bajaival szemben megértőbbé, s a társadalmi munkára hajlandóbbá fogja tenni, megismertetvén a társadalmi bajok orvoslására szolgáló munkát, a jómóduak társadalmi kötelességét. Egyrészt a felsőbb leányiskolák oktatástervének azon hiányain kiván az egyesület segíteni, melyeket folyóiratunk mai füzetében is szóvá tettünk, másrészt a mai részvétlen és közönyös magatartását kivánja orvosolni a magyar nőknek, kik az egyéni jótékonykodás gyakran kárbaveszö erőfeszítéseiből nem tudtak még felemelkedni, a közös erővel, nagyobb tömegek javára szolgáló megsegítés gondolatáig. Úgy tudjuk a «Nőképző Egyesület» nagy szükségességű tanfolyamán a szocziális tevékenység kitünő elméleti és gyakorlati egyénei tartanak előadásokat, s így a tanfolyam nem csupán hasznos és tanulságos, de élvezetes is lesz, melyet épen ezért melegen ajánlunk olvasóink figyelmébe.

*

Tocsek Helén kitüntetése. Az «Erzsébet Nőiskola» tanárnőjét, Tocsek Helént ritka kitüntetés érte. A francia közoktatási miniszter az *Akadémia tisztjévé* (Officier d'Academie) nevezte ki. A kinevezés ténye annál megtisztelőbb, mert olyan egyének sorában érte a kitünő tanítónőt, mint dr. Erődi Béla, Gopcsa László, Bartoniek Géza, Huszár Vilmos stb. A kedves kitüntetés alkalmat szolgáltatott az «Erzsébet Nőiskola» tanári testületének arra, hogy a testületi ülésen, melyen Lázárné Kasztner Janka a kinevezési okmányt a kitüntetett-

nek átnyujtotta, a szeretett kollégát szívből ünnepeljék. A szives ünnepléshez szerkesztőségünk is a legjobb kivánatokkal csatlakozik.

*

Nő a fővárosi közoktatási bizottságban. A főváros közoktatási bizottságának eddig nő nem volt, noha a nő beválasztását oda a fővárosi törvény nem tiltja. A fővárosi törvény 3-ik részének a közoktatási bizottságra vonatkozó 6-ik pontja így szól: «*Tagjai: a fővárosi bizottság kebeléből választott 26 tag és a reál és polgári iskolai tanári karnak, az elemi iskolai tanitói karnak és a kisdedóvó intézeteknek egy egy képviselője.* Minthogy a polgári leányiskolák tantestületében a nők többségben vannak (236 nő és 31 férfi) joggal merült fel az az eszme, a leányiskolák képviselőjéül nőt válasszanak. Így jelölték a polg. leányiskolák Ágh Géza, Hoppe Rezső, Magyar László és Sziklás Adolf mellett Göth Ilonát is a bizottsági tagok sorában, s hogy a fővárosi hatóság jóindulatát is eleve megnyerjék tisztelegtek Bárczy István székesfővárosi polgármesternél, hogy kérésüket támogassa. Bárczy István dr. polgármestert arra kértek, hogy a közoktatásügyi bizottságba küldendő képviselő nő is lehessen. Minthogy pedig kérésük elvi jellege csak akkor juthat kellő kifejezésre, ha a tantestületi képvíselő helye a bizottságban még nincs betöltve, a küldöttség a választás elhalasztását kérte mindaddig, amíg a szabályrendelet sérelmes pontját hatályon kívül nem helyezik. A polgármester megigérte, hogy a tanügyi tanácsos előterjesztése alapján a tanácsban támogatni fogja úgy a választás elhalasztását, mint a szabályrendelet módosítására irányuló kérelem elintézését. A küldöttség azután Veszely Ödön dr.-nál, a fővárosi szakfelügyelet vezetőjénél és Déri Ferenc dr. jogügyi tanácsosnál is tisztelgett, s őket a mozgalom támogatására kérte. A polgári leányiskolák érdekében nagyfontosságú mozgalom sikere elé érdeklődéssel néz mindenki.

*

Irásbeli dolgozatok és a békeeszme. Az irásbeli dolgozatok meddőségéről napjainkban sok beszéd folyik, nem csupán a tanári szobák falai között, de a szülők, a nagy közönség, sőt a tudományos pedagógia mívelői között is. Eltekintve a helyesírás tanításának ismert nehézségeitől, a stilizálás, a fogalmazás megtanítása oly művészi munkát kíván a tanítótól, melyre csak a leghivatottabbak képesek. E művészi munka irányítására kitünő tanácsokat találunk dr. Weszely Ödönnek «Az irásbeli dolgozatok pszichológiája» című értekezésében, melyet Weszelynek «A modern pedagógia útjain» című nagy munkájában, (352—383. lap) olvashatunk. Különösen érdekes itt az a követelése az irónak, hogy kezdetben a tanár együtt fogalmazzon a tanítványokkal, hogy a mondatszerkesztés technikájába őket bevezesse. Ha ezt elérte a tanuló, azaz, ha gondolatait helyes mondatokba öltöztetni megtanulta, akkor mindent le tud írni, amiről gondolatai vannak. Amiről gondolatai vannak! Ez épen a legnehezebb. Egész iskolai tanításunknak arra kell törekednie, hogy a gyermek ne csak képzeteket szerezzen, hanem azokat a maga gondolatai körébe kapcsolja, hogy azokról és azokkal gondolkodjék. Sajnos, nagyon sokan beérik azzal, hogy az olvasottak tartalmát mondják el a gyermekek

az írásbeli dolgozatokban s még a felsőbb osztályokban is gyakran évszámra csupán tartalmi kivonatokat készíttetnek elmélkedés, értekezés helyett, vagy úgy keresik ki a témát, ahogy a gyermek legkevésbbé tud hozzászólni. (Pl. Bánk bán olvastatásánál: Bűnös volt-e Gertrudis királyné Melinda elcsábításában?) Nagyban megkönnyítené az írásbeli témák megválasztását, ha az iskolai olvasmányokon kívül az élet, még pedig a gyermek életének köréből, életének eseményeiből gyakrabban választanának *elbeszélési* tárgyat, míg a gyermek kisebb, *elmélkedési* anyagot, mikor a gyermek már nagyobb. Hogy mily találékonyak a gyermekek, ha egyenesen őket illető, őket érdeklő kérdésekről szólnak, arról meggyőződhettünk több ízben a napi lapoknak a gyermekekhez intézett körkérdéseiből. (Pl. «Az Ujság» «Mi szeretnél lenni?» című kérdésénél.) Mennyi eredetiség és lendület volt a feleletekben, s még a legkisebb sem látszott megakadni azon, hogyan fejezze ki gondolatait, mert *gondolatai voltak* s mert a kérdés őt érdekelte. Igen tanulságos volt tavaly e tekintetben annak a ludoviceumi tanárnak, Pogány Károly főhadnagynak a kisérlete, melyről a gyermektanulmányi társaságban számolt be. Pogány a 14—18 éves katonai nevelésben részesült fiúktól azt kérdezte, hogy mi a véleményük a háborúról. A feleletek a katona szempontjából talán nem voltak eléggé kielégítők, a fiúk nem lelkesedtek eléggé a háború eszméjeért, de gondolkoztak a feladott kérdésről, mely érdekelte őket s gondolataikat szépen, lendülettel, erővel tudták kifejezni. A háború kérdése összefüggött az élettel, az ő jövendő életükkel, azért tudtak a kérdés tanulmányozásába elmerülni. Az élet sok ily jó témát szolgáltat a tanárnak, csak élni kell vele tudni, fel kell azokat, amint kínálkoznak használni. Mennyi hasznot meríthetne a gyermek abból, ha az egészség megtartásának néhány fontos elvét, az embertársakkal való érintkezés módjait tennék itt-ott gondolkodása tárgyává. És az erkölcsi fogalmakkal való foglalkozásra, milyen kitünő eszköz lehetne a gyermek gondolatait a béke áldásaira irányozni. Ha a háborúról megvannak a serdülő korúnak a maga gondolatai, miért ne lehetnének meg a békéről is. Az újabb nevelési irányelvek között úgy is ott találjuk már a békére nevelés nagy gondolatát, melynek szüségességét a legújabb — brüsszeli — nevelésügyi kongresszus is nagyon komolyan hangsúlyozta. A békeeszme terjedésének és megkedvelésének kétségtelenül nagy szolgálatot tehetnénk azzal, ha gyermekeknek alkalmat adnánk a béke kérdésével való foglalkozásra, a béke hasznáról való elmélkedésre s gondolatainak e tárgyban való írásos kifejezésére. De kétségtelenül nagy volna a gyermek haszna is gondolatainak gazdagodásában, a gondolatok kifejezésében szerezhető ügyességében és mindenekfölött abban az erkölcsi nézőpontra való emelkedésben, melyet a békeeszmével való foglalkozás mindenkinek nyújt. Érdemes volna e kérdéssel foglalkozni már csak a gyermek gondolatainak *tanulmányozása* szempontjából is. Épen ezért kérjük különösen a leányiskolák felsőbb osztályaiban irodalmi oktatással foglalkozó tanítónőket, hogy tanítványaiknak a békéről való dolgozatírásra alkalmat adjanak (esetleg a szokásos májusi békeünnep alkalmából) s kisérletük eredményéről folyóiratunkban beszámolni szíveskedjenek.

*

A M. D. E. november hóban Herich Károlyné elnöklésével tartott igazgatósági ülésében örömmel vette tudomásul, hogy a Közmunkák Tanácsához intézett folyamodványa kedvező elintézést nyert. A Közmunkák Tanácsának elnöksége ugyanis arról értesítette a M. D. E.-tet, hogy az I. ker. Virányos-dülőben egy utcát *Zirzen Janka*-utcának s egy másikat *György Aladár*-utcának neveztek el, méltányolva amaz érdemeket, amelyek egy felől a nőnevelés terén néhai Zirzen Janka, másfelől az óvónőképzés és közjótékonyság terén néhai György Aladár nevéhez fűződnek. Hálásan vette tudomásul az egyesület, hogy a nagyméltóságú vallás- és közoktatásügyi miniszter, gróf Zichy János, nagylelkűen méltányolva az egyesület közhasznú működését, 2000 korona államsegélyt utalványozott az egyesület részére. A székesfőváros polgármestere pedig, dr. Bárczy István, elismerve egyesületünk kulturális és jótékony működését, a Krayer E. és Társa festék, kence és lakkgyári cég jubileumi adományából az egyesületnek 1000 koronát adományozott. Az egyesület a nagynevű jóltevőknek írásban fejezte ki köszönetét. Az egyesület igazgatósága újabban Ányos Kornélia részére, ki a T. Otthonának ingyenes és teljesen vagyontalan bentlakója 120 kor. évi segélyt, Veresné Szilassy Erzsébetnek pedig 1911. évre a Králik alapítvány kamatait szavazta meg. Az ülés óta nagy gyász érte a Tanítónők Otthonát Zöld Mária halálával. Kedves emlékét jövő számunkban örökítjük meg.

*

Zirzen Janka síremlékének évenkénti megkoszorúzására a síremléket létesítő bizottság nevében Zöllner Erzsébet, pénztáros újabb gyűjtést indított meg, mely gyűjtés eredményéről a következőkben számolt be 1910. dec. 1-én: A síremlékből gyűjtött összegből megmaradt 96 K 50 fil., Steinitzer Géza 100 K, Szedőné Weisz Rózsi 20 K, Sebestyén-gyermekek 20 K, Szirmainé Reinitz Irma 5 K, összesen 241 K 50 fil.

Szirmainé igen meleghangú levélben küldte adományát, melyet épen azért a következőkben közlünk: «Egy virágszálat Janka néni sírjára! melyikünk nem tenné azt le szívesen, meleg kegyelettel, ha visszagondol Janka néni fenkölt lelkére, szerető meleg szívére, arra a határtalan jóságra, mellyel egyengette, simitgatta, boldogabbá tette Janka néni mindegyikünknek tanuló éveit. Nagyon kérem Nagyságodat, kit kegyeletes érzése azon fáradozásra ösztönöz, hogy a kegyelet e fillérjeit összeszedje, ne szünjön meg a buzdító felszólítással lapunk hasábjain, akinek figyelmét talán elkerülte, az első felszólítás, annak szívéhez fog szólni talán a második vagy harmadik, míg együtt lesz az összeg, mely későbbi időkre is biztosítja azon hant ápolását, mely alatt egy önfeláldozó, nemes, szerető szív pihen. Hajtsuk imára térdünket Janka néni sírjánál, tegyünk hódoló szeretettel egy virágszálat sírjára. Kérem nagyságodat csatolja a mellékelt 5 K-át a gyűjtéshez, s fogadja köszönetem és mély tiszteletem kifejezését. 1910. nov. 27. Szirmai Oszkárné Reinitz Irma.»

IRODALOM.

Kármán Mór PEDAGÓGIAI DOLGOZATAI RENDSZERES ÖSSZEÁLLÍTÁSBAN. Budapest. 1909. Eggenberger-féle könyvkereskedés. (Hoffmann és Vastagh) kiadása. Két kötet 456 és 486 lap. Ára a két kötetnek 18 korona.

Kármán Mór könyvét olvasva, megjelenik előttünk maga Kármán Mór: az ő sokoldalú és mély tudása, nagy nevelői egyénisége, ember- és gyermekszerető meleg szíve, lelkes, nyugtot nem ismerő munkássága s ezekkel együtt az a feledhetetlen, mulhatatlan hatás, melyet egyesekre, tanítványaira s az ismerősök mindenikére gyakorolt. Ha soha egy betűt nem ír is, hatása nagy és általános marad s közoktatásügyünk történetében méltán korszakot alkotónak tekinthető. Ezt a hatást kifejtenie kedvező alkalmul szolgált neki a budapesti gyakorló főgimnázium, melynek hosszú időn át pedagógiai vezető tanára volt s mely szervezetében egyenesen az ő alkotása. A herbarti tanítási methodus alapján állva, de a német sablonoktól függetlenül fejlesztette itt ki, és valósította meg tanítási elveit, s valósággal iskolát alapított a vezetése alól kikerült tanári nemzedék körében. Az «osztálytanítás» fogalmát az érti, és méltányolja igazán, aki Kármánt tanítványai között látta, s annak lehet a «nevelő-tanítás»-ról helyes képe, aki a gondolkoztatásnak, az együttérzésnek, a munkára buzdításnak és az ideálokért való lelkesítésnek módját Kármán tanítói műhelyében megleshette. A gyakorló főgimnázium fiatal tanárnemzedéke nevelői «theoretikum» és «praktikum» megfigyelése és megbeszélése alapján országszerte terjesztője lett Kármán elveinek s tanári munkásságában önkénytelenül is kifejezésre juttatta az ő erős egyéniségének hatását. Sokan — természetesen — törekedtek is erre s büszkén vallották magukat «Kármán tanítványoknak». A gyakorló főgimnáziumon kívül azonban az «Orsz. Közoktatási Tanács» munkásságában is kifejezésre jutott Kármán erős egyénisége, egységes pedagógiai felfogása, sokoldalú tudása és nagy munkabírása. 1873-tól 1883-ig volt a közoktatási tanács jegyzője s gimnáziumaink ujjászervezésében neki van ez időben legjelentékenyebb része. A tanterv és az utasítás az ő műve; szakemberek közreműködésével ugyan, de az egészet ő szerkesztette. Felemelte szavát a tanítói és tanári gyűléseken s a nevezetesebb ped. lapokban, melyek közül a «Magyar Tanügyet» 10 éven át szerkesztette. Mint a közoktatási minisztériumban szakkérdések referálására, és különösen a külföldi tanügy figyelemmel kisérésére beosztott szakember ismét fontos munkakörhöz jutott s ebben a minőségében

nyílt alkalma Frigyes főherceg egyetlen fiának nevelésére is szakvéleményt nyilvánítani. Kiváló munkásságot fejt ki mindmáig a «Magy. Ped. Társaságban». Ennek a rendkívüli agilis életnek kifejezője, mintegy történeti dokumentuma az előttünk fekvő két kötet, mely Kármánnak mindazon dolgozatait tartalmazza, melyeket mint a pedagógia tanára és szakvezetője, mint a közoktatási tanács jegyzője, mint minisztériumi szakreferens vagy pedagógiai egyesületekben előadásra felkért szónok készített a fennforgó aktuális kérdések megoldására. Ehhez képest az I. kötetben elméleti fejtegetéseket találunk és pedig a következő fejezetek alatt. I. A pedagógia helye a tudományok sorában. II. A pedagógia alapvetése. III. A történeti fejlődés útja. IV. Pszichológiai irányok. V. A nevelés feladatai. VI. Iskolaügyi fejtegetések. VII. Adalékok a gimnáziumi oktatás elméletéhez. VIII. Dolgozatok a Fenséges Királyi Ház egy tagjának nevelése és oktatása tárgyában. (Részben német nyelven). A II. kötet az iskolaszervezet körébe tartozó dolgozatokat tartalmazza három nagy fejezetben u. m. IX. Népoktatásunk szervezése és ujabb törvényhozás szüksége. X. Adatok középfokú oktatásunk szervezéséhez, és XI. A tanárképzés és egyetemi oktatás. A kötetek gazdag anyaga nem csak a multban volt nagy hatású, jelentősége megmarad jövőre is. Gyakran fogunk hozzá fordulni nem csak történeti okulás céljából, de azért is hogy abból munkánkhoz lelki felemelkedést, bátorító buzdítást, és bölcs tanácsot nyerjünk. Az Eggenberger-cég hálára kötelezte a magyar tanító és tanárvilágot, hogy az értékes köteteket közrebocsátotta. Bár ismernék fel a mű jelentőségét minél szélesebb körökben s ne csak a tanári könyvtárak polcaira helyezzék el, hanem: olvassák és tanulmányozzák. *S. J.*

*

MAGYAR ÁLLAPOTOK. Versekben megírta *Palágyi Lajos*. 1911. Budapest, Toldi Lajos könyvesboltja (Fő-utca 2). Ára ?

Egy kis miniature kötet. 124 lapon 124 versecskével, hosszabb rövidebb lélegzetű epigrammával. Szokatlan könyv- és szokatlan versforma, de kedves az egyik, szellemes a másik s ha itt ott szatirikus, és keserű annál jellemzőbb korra és társadalomra. Kedves karácsonyi ajándék bárkinek, ki a verses formában modott igazságot kedveli.

Csemegealma válogatott, kiváló szép asztali példányok, **Calvil, Jonathan, batul, aranyranet, parmen, rozmaring** és **jelow** hirneves fajokból vegyesen, minden egyes almapéldány selyempapirba göngyölve, ötkilós postakosárral **3·50 kor.**, tizkilós kosárral **6 kor.**, huszonötkilós ládával **13 kor.**, ötvenkilós ládával **24 kor.**, százkilós ládával **45 koronáért** gondosan és szakszerüen becsomagolva szállitja utánvéttellel, bérmentetlenül

MATEJKA JÓZSEF gyümölcsnagykereskedő, Budapest, IV., Szarka-utcza 7.

FOGORVOSI INTÉZET

FOGAK szájpadlás és gyökerek eltávolitása nélkül 4 koronától feljebb, **10 évi jótállással.**

Az általam készitett és a párisi fogorvosi akadémia kiállitásán kitüntetett fogak rágásra kitünően használhatók, könnyen megszokhatók, a beszédben semmiféle zavart nem okoznak, szagot, izt nem kapnak, a szájból ki nem vehetők és a valódi fogakat **teljesen** pótolják. Továbbá aranyhidak és koronák egyedüli specziális készitője

SCHATZ JENŐ technikai főnök, k. b.

Budapest, VII., Wesselényi-utcza 60., I. 4. szám.

Rendelés egész napon át este 8 óráig. — Vasár- és ünnepnapokon is.

Szakorvosi rendelés fog- és szájbetegek részére.

Fogtömések a leggondosabb kezeléssel. Specziális, fájdalomnélküli fogműtétek. Régi rossz fogsorok átalakitása megvárható. **Vidékiek 12 óra alatt kielégittetnek.** Mérsékelt árak.

FIGYELEM!

Józsefvárosi Gyorstalpaló Vállalat

Budapest, VIII., József-körut 68. szám

Czipőt talpal és sarkal 30 percz alatt

Kézimunka, a legjobb anyag. ★ **Győződjön meg a saját érdekében!**

Szabadalmi szám:
16794.

Szabadalmi szám:
16794.

BECK KÁROLY

ÉPÜLET- ÉS MŰLAKATOS

szabadalmazott ablakszellőztető-készülék készitő gyára

Budapest, VIII., József-utcza 14. sz.

Igazgatók figyelmébe!

15,000 darab már használatban van.

Mérték vétele végett sziveskedjék hozzám fordulni.

Az egészség a fő!

melyet csakis kellő szellőztetés által érhetünk el.

A Beck Károly-féle ujonnan feltalált és szabadalmazott ablakszellőztető-készülék magyar gyártmány, mely most már felülmúlja az összes külföldi és mostanáig alkalmazott szellőzőket úgy czélszerűségben, jóságban, mint olcsóságban. Egészségügyi szempontból 45° nyitás által légvonat kizárva. **Minden ablakra alkalmazhatók.**

Ablakszellőzők árai:

Legnagyobb, legnehezebb és diszes	K 25·—
Rendes ablakok, iskolák, intézetek és magánlakásokhoz	« 13·—
Könnyebb szimpla ablakokhoz	« 9·—
Klozett-ablak	« 7·60

Költségvetések ingyen!

Ablakszellőztető-készülékeimet a következő nevezetesebb helyeken használják: **Nemzeti Kaszinó, Kereskedelmi minisztérium, Ref. főgimnázium, Magy. kir. Ludovica, Magy. kir. dohánygyár, Kispesti állami elemi iskolákban** s több kórházban, iskolákban a fővárosban és vidéken s kitünőnek bizonyultak.

Megrendelések ugy helyben, mint vidékre gyorsan és pontosan eszközöltetnek.

Csekély havi részletre

a következő tárgyakat szállitom:

Jókai Mór összes műveit,
Klasszikus regénytárt,
Mikszáth Kálmán összes műveit
stb. stb.

Mindennemű **Látcsövek, Redikülök, Női Neszeszerek** és **Manikürök!**

IRITZ LIPÓT, Budapest, VII., Izabella-tér 2.

Fizikai ***Kémiai***

Földrajzi ***Természetrajzi***

stb.

tanszereknek legjobb beszerzési forrása

ERDÉLY ÉS SZABÓ

laboratoriumi felszerelések és tanszerek gyára

Budapest, VIII., Baross-utcza 21.

Mechanikai gyár. *Üvegtechnikai műhely.*

Képes árjegyzék ingyen és bérmentve.

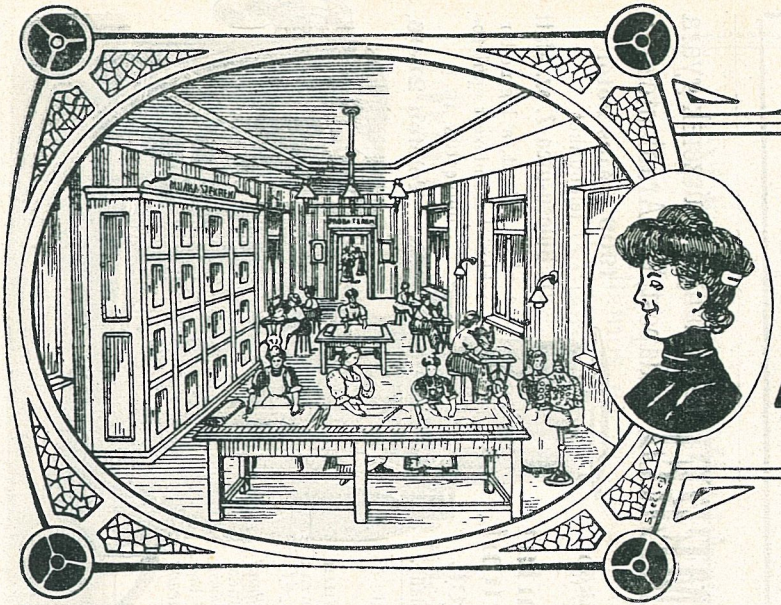

Geiger Etel

okl. szaktanárnő

batóságilag engedélyezett első budapesti

Szabászati és varró szakiskolája

BUDAPEST

ERZSÉBET-KÖRUT 7.SZ. NEW-YORK PALOTA MELLETT.

Prospektust kívánatra ingyen és bérmentve.

Szabászati és varró szakiskolámban franczia, angol és házi szabászati módszer szerint tanitok, tanitványaim nálam toiletjüket is elkészithetik. Tanitás egész nap és a kik a nap bármely szakában csak néhány órával is rendelkeznek, felelősség mellett sikerrel oktattatnak. **Tanitónőknek**, szabóknak és varrónőknek külön tanfolyam. Benlakók teljes ellátásra elfogadtatnak. Esztétika, női testalkat, anatómia előadatnak. Beiratkozás állandóan. **Ugyanott a legjobb tanerő által a könyvvitel minden módszeréről kurzus tartatik. Magántanulásra szabászati tankönyvem nálam megrendelhető.**

Geiger Etel B-né igazgatónő, Budapest, VII., Erzsébet-körut 7.

Kérem jó hirnévnek örvendő iskolámat más iskolákkal össze nem téveszteni.

A legdivatosabb modelleket olcsón szállitom.

Alapíttatott 1869. évben.

Holzer divatháza

Cs. és kir. udvari és kamarai szállító

Budapest, Kossuth Lajos-utcza 9.

Mindennemű

női ruházati czikkek

kizárólagos beszerzési forrása.

A félemeleten külön leánygyermekruha-osztály.

MARX és MÉREI

tudományos műszerek gyára
Budapest, VI., Aradi-utca 60.

Gyártanak
saját gyártelepükön
mindennemű

fizikai, kémiai
és **laboratoriumi tanszereket.**

Elismert elsőrangu gyártmány.

A gyártelepen saját, jól felszerelt **kisérleti laboratorium** van, amely a tanár urak rendelkezésére áll.

Kitüntetve: 1906-ban *állami ezüstéremmel*, 1907-ben a budapesti balesetügyi kiállításon *állami ezüst éremmel*, 1907-ben a pécsi orsz. kiállításon *arany éremmel*.

A gyártelepen 80 alkalmazott van állandóan foglalkoztatva.

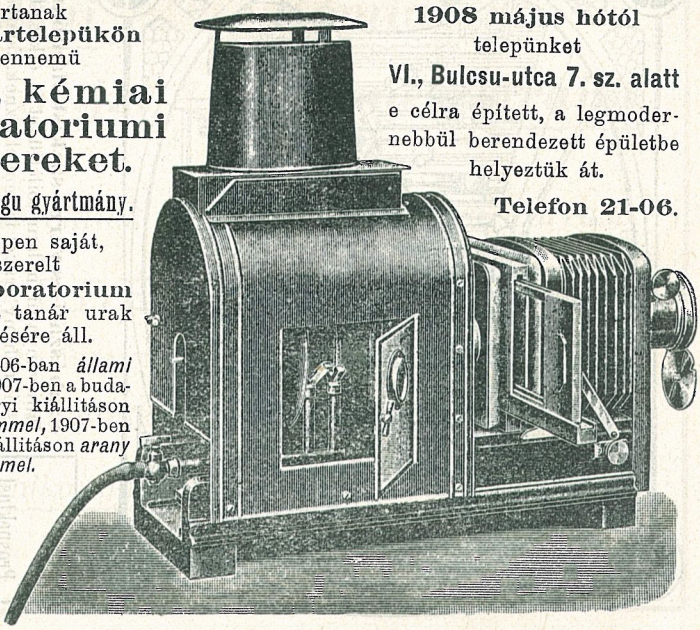

1908 május hótól
telepünket
VI., Bulcsu-utca 7. sz. alatt
e célra épített, a legmodernebbül berendezett épületbe helyeztük át.

Telefon 21-06.

Gyönyörű
ház- és villatelkek

Erzsébetfalván

200—400 □-öl nagyságban
10—15—20 kor. és feljebb

Harasztin ::

150—300 □-öl nagyságban
2—4—6 korona és feljebb

5 évi kényelmes lefizetésre kaphatók.

Villamos és vasuti állomás.
Villamos világítás és telefon.

= Bővebbet =

BOTH DEZSŐ bankházában

Erzsébetfalván (saját ház).

! **Építkezésekhez előnyös törlesztéses kölcsön áll rendelkezésre.** !

Telefon: 32.

Csodaerős, mesés kivitelben, gyönyörű mahagoni szekrényben, remek tölcsérrel

világhirű csodagramofon

2 évi jótállással

36 koronáért,

Dupla lemezek

válogatott művészektől,

darabja **3 kor. 60 fillérért**

szállítja a

FŐVÁROSI ÉRTESITŐ IRODA

Budapest, VI., Izabella-utcza 67.

Telefon: 102—28.